

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

Riksorgan för
Sveriges
lungsjuka

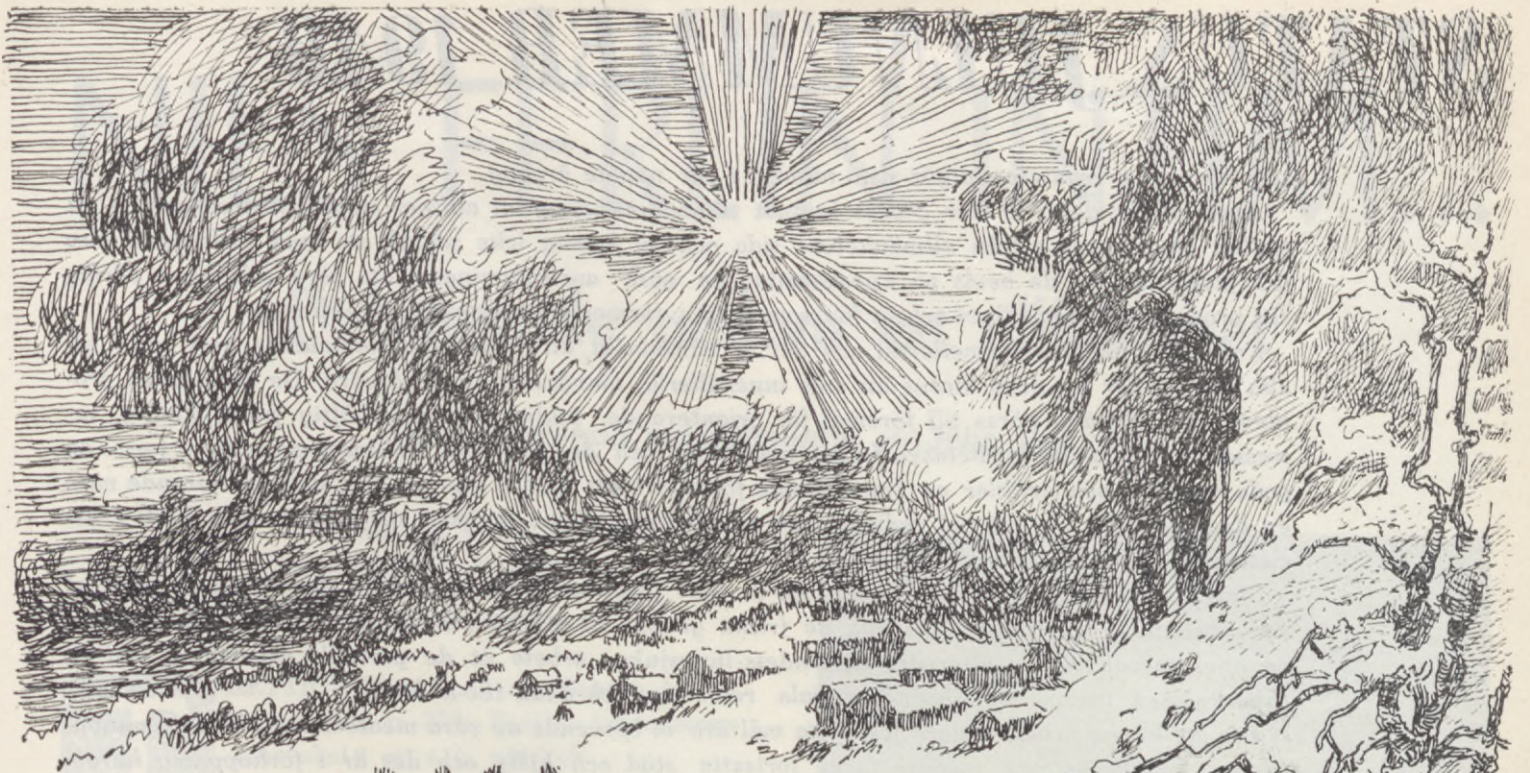
Pris 1.50.

STUNNARWIDHOLM.

19

JULIEN

46

JUL

TUNG RUVAR NATT ÖVER VINTRIG BY
NORDAN RIVER I SNÖTUNG SKY
KYLAN BITER I SKINNET.
JULDAGSMORNINGEN SNART SKALL GRY,
OTTEVANDRARENS TANKAR FLY
FJÄRRAN TILL HERDEMINNET.

MINNET HUR STRÄLANDE HIMMELSKT LJUS,
ÄNGLASÄNGEN OCH HARPORS BRUS
JESU ANKOMST BEBÄDAR.
HUR TILL OSS GENOM SEKLETS GRUS
NÄR, VID ÄNGLAVINGARNAS SUS,
FRÄLSNINGENS SILVERTRÄDAR.

SNÖTUNGA SKYAR I VINTRIG TRAKT
VIKA FÖR FRÄLSARENS SEGERMAKT
STJÄRNORNA TINDRA FRÅN PÄLLEN.
VINDEN SIG REDAN TILL VILA LAGT,
NORRSKENET LYSER I ALL SIN PRAKT,
OTTEVANDRARN, FRÅN FJÄLLEN.

JULÄNGELNS BUDSKAP TILL ALLA NÄR:
LÅKEDOM FINNES FÖR ALLA SÄR
DÖDENS MAKT ÄR FÖRGÅNGEN.
EGNA VÄGAR DOCK MÄNSKAN GÄR,
HAT ALLTJÄMT ÖVER KÄRLEK RÄR
OCH FALSK KLINGAR OTTESÄNGEN.

ADAM ADAMSON.

Stallholm

STATUS JULNUMMER 1946

som härmed presenteras, utgör sista numret i vår nionde årgång.

Även under detta år har Status kunnat tillgodoräkna sig ett alltmer stegrat förtroende och ett tydligt ökat intresse från allmänhetens sida och vi kunna icke undgå att med tillfredsställelse och glädje notera de bevis på uppskattning av våra ansträngningar att göra tidningen värdig sitt program och den sak vi arbeta för, som i olika former framförts till redaktionen.

Framgång förpliktat emellertid och det är vår avsikt att under det kommande året sätta till alla krafter för att göra Status än mer innehållsrik, omväxlande och läsvärd. De lungsjukas problem skola alltjämt göras till föremål för orienterande, saklig och vederhäftig framställning, intressanta sociala och medicinska frågor ventileras och en värdefull förströelseläsning i form av goda noveller och artiklar av framstående författare att bjudas läsaren. Det skall fortfarande vara en hederssak för oss att vid redigeringen av Status anlägga positiva synpunkter icke blott i socialt utan även i kulturellt hänseende.

Status är dock intet självändamål, den är vårt förbunds främsta medel i den kamp det lagt på sig. Förbundets motto är: "Skydda de friska genom att effektivt hjälpa de sjuka." Och dess mål en effektiv och värdig eftervård åt landets lungsjuka, arbete åt de partiellt arbetsföra, död åt tuberkulosen genom upplysning, sociala reformer och ökad tbc-kontroll.

För att kunna arbeta vidare för detta mål äro vi beroende av våra medlemmars, läsares, annonserers, försäljares och medarbetares fortsatta stöd och hjälp och det är i förhoppning härom vi bedja få framföra vårt varma tack för angenämt samarbete och vänlig förståelse under det gångna året och tillönska

EN GOD JUL OCH ETT GOTT NYTT ÅR

De Lungsjukas Riksförbund.

Red. av Tidskriften Status.

Innehåll:

ADAM ADAMSON: Jul	3
JOHN FRÆNKEL: Nils Ferlin intim	5
KARL RAGNAR GIEROW: Undret	9
ERIK LUNDEGÅRD: Julminne	10
BJÖRN HODELL: En 85-årig glädjespridare	11
OVE EKELUND: Händerna	17
SID ROLAND: När julgranen kom till Sverige	19
RAGNAR MATSSON: Pieter Brueghel	22
GÖSTA KNUTSSON: Tio skalder — tio citat (pristävlan)	26
MARTIN NILSSON: I julkikaren	28
HANS BOTWID: Tombola	30
NILS-MAGNUS FOLCKE: Julotta	35
HELMER GRUNDSTRÖM: Julen i svensk diktning	39
FARMAN: Med konvalescenter på socialvårdskurs	43
GÖSTA PETTERSSON: Sann pedagogik	45
SCHACKSPALTEN: Julpristävlan	49
JULKORSORD	50

★

ILLUSTRATIONER: ERIK LUNDEGÅRD, MARTIN NILSSON,
T. SANDBERG, UNO STALLARHOLM, MARIE
LOUISE TOLL, MÅNA WESTERGREN.

OMSLAGET av GUNNAR WIDHOLM.

NILS FERLIN INTIM...

Debuterade genom en tillfällighet

En glimrande porträttstudie av John Frænkel

Ack, jag är väl ännu röd,
ännu röd om kinden —
fast jag är ett visset löv,
visset löv i vinden.

RETTIOTVA ÅR okänd. Sexton år berömd. Det är Nils Ferlins levnadsbana inkapslad i ett s. k. nötskal.

EN NY DIKTARE... EN NY DIKTARE... EN NY DIKTARE...

Berömmelsen började 1930. Då stod denna nyhet att läsa med sensationsstora bokstäver på Dagens Nyheters löpsedlar landet runt. Det är sällsynt att en diktare kommer på tidningarnas löpsedlar. Antingen skall han då ha dött vid mycket hög ålder, efterlämnande en rad klassiska verk, eller också skall han ha begått ett lustmord eller liknande kriminell handling. Att en debut lanseras som en uppseendeväckande nyhet, det har bestämt varken skett förr eller senare . . . Nils Ferlin utgör undantaget. I detta, som mycket annat — inklusive diktning, levnadsbana och person . . . "Mitt hjärta är hett som en masugn och kallt som ett fattighus . . ."

Att han kom att debutera som diktare berodde på — en ren tillfällighet. En av livets lyckligare tillfälligheter. En handfull av hans dikter hade, via en svåger, hamnat hos dennes vän, Karl Asplund . . .

En kväll 1930 får Karl Asplund besök av diktarvännerna Gunnar Mascoll Silfverstolpe och Sten Selander. Dessa upptäcker bunten med dikter. Där finns redan gulnade pappersark emellan, daterande sig från 1924 . . .

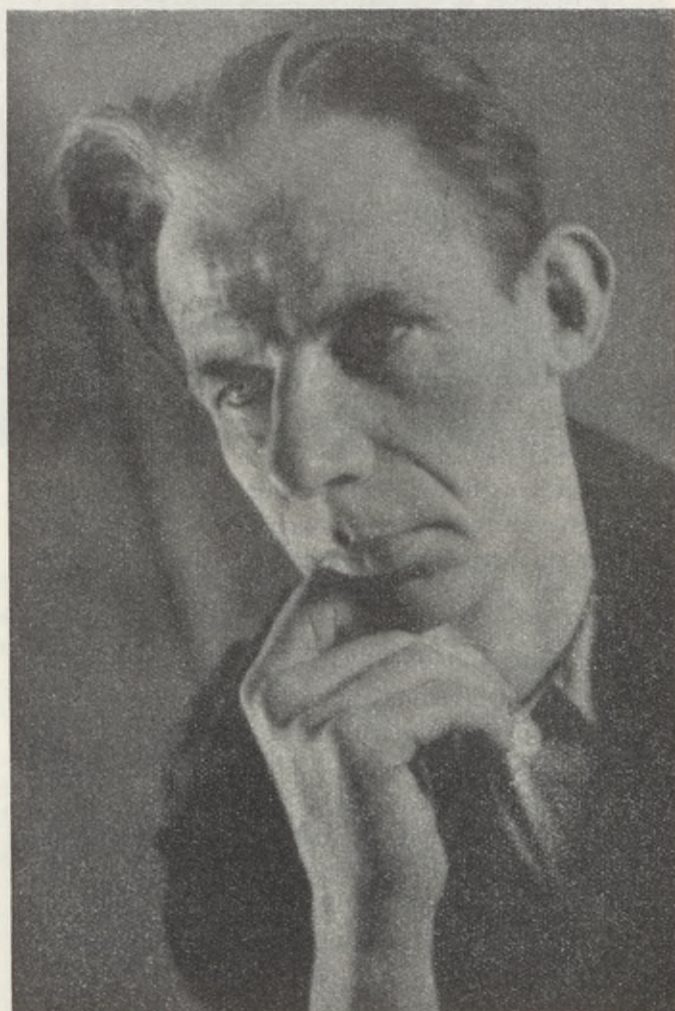
De läser, deklamerar, förundras och begeistras. De läser dikterna om och om igen . . . Ju mer de läser, ju mer entusiastiska bli de: *Här är ju en ny, en ny och verkligen stor diktare!*

Herregud så skönt, att det ännu kan födas nya diktare, att gamla, slitna ord åter kan klinga nya! Det är förvånansvärt att livet efter så många tusentals år likväl kan avspegla sig i ett diktarsinne med nytt ljus och nya skuggor . . .

Sten Selander är eld och lågor. Han buntar ihop pappersarken och går till Bonnier, får boken antagen med detsamma. Kort tid senare ligger den i bokhandeln. "En döddansares visor" var dess titel.

Debuten blev något av en sensation.

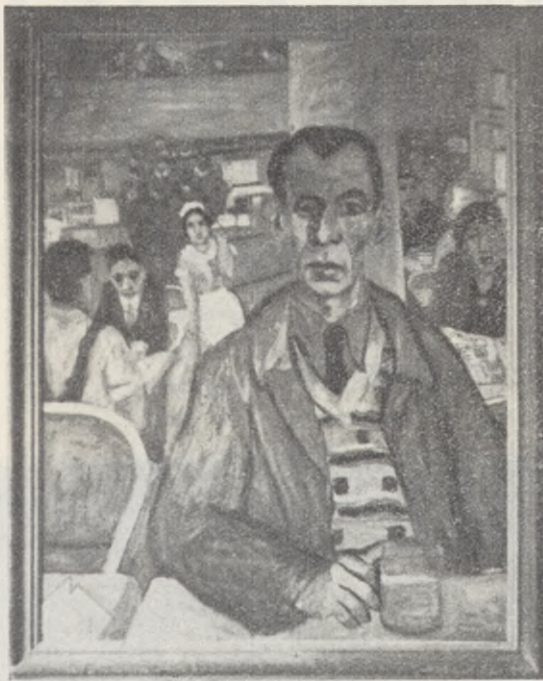
En av de "stora" bland kritikerna skrev: "Så säker

på att vi fått en ny och riktig poet som man blir av Nils Ferlins debut, är man mycket sällan". Också Anders Österling, Svenska Akademiens nuvarande sekreterare giver honom estetikens blå stämpel: "Nils Ferlins dikthäfte uttrycker något äkta, ett lynne för sig, en livsstämning".

Och runt omkring liknades Ferlin med Francois Villon, Lucidor, Brecht, Bellman och Fröding. Och det påpekas: Det är icke en ung man som ger löften. Han är redan en fulländad diktare.

Se på mej, maskarnas like,
Herre, jag ber dej ju blott,
lär mig att älska ditt rike
och bära de dagar jag fått.

Nils Ferlin på ett Norma-kafé, målning av konstnären Gösta Granström.

Hade inte tillfälligheternas spel fört det slitna manuskriptet till förlaget, så hade det troligtvis aldrig kommit dit . . . Nils Ferlin hade knappast själv samlat sig för ett sådant steg. Ännu i dag, påstås det, får hans vänner tömma hans fickor för att rädda dikter från undergång. Han var redan den gången bohem. Och han är i dag, på sin berömmelses tinnar, Sveriges störste bohem . . . "Vi skålar för den dag som är och litar på Vår Herre . . ."

Då Sveriges studenter 1941 skulle utvälja den som var mest värdig Fröding-stipendiet (vilket utdelas för 5 + 2 år) så blev Hjalmar Söderberg den utvalde. Men 3 röster — endast 3 röster — efter, kom Nils Ferlin. Och året därpå blev han vald.

Vad har Ferlin givit ut under dessa år som hans namn varit känt? Produktionen är inte stor. Den in-skränker sig till tre diktsamlingar och två "visböcker". Diktsamlingarna ha utkommit med års mellanrum och de innehåller endast få och små dikter. Men när man läser en av dessa dikter så gäller den för tio . . .

Där är debutboken från 1930: "En döddansares visor", "Barfotabarn" från 1933, "Goggles" från 1935 samt vissamlingarna "Tio stycken splitternya visor tryckta i år" från 1941 och "Kanonfotograf", som utkom till julen 1943.

Flera av dikterna komma helt säkert att stanna kvar i svensk litteratur. Många citeras av de unga, som kan dem utantill, en del är redan medtagna i skolornas läroböcker och åtminstone en har lästs upp från predikostolen . . .

Tonen är säregen, ny, retsam och insmickrande. Tankarna mal med svavelsyreetsande ironi och blid, sensibel ömhet. Bilderna äro hämtade överallt, från bibel till ölkafé . . .

Guds ögon stirra på en glädjeflicka,
en hallick och en disponent i pilsnerdricka.

Själv vet han inte om han är "munk eller dynamitard". Han hör inte till något parti, något system, någon grupp eller någon klick. Han är vän med glaset, förtrolig med döden, ovan med all förljugenhet, självgodhet och kalkborglighet. Hans hjärta klappar för dem, det går illa:

Men dessa de mycket fattiga,
dem gör det mig ont att se.
De få aldrig ett bröd från Frälsningsarmén
och aldrig ett ord i Clarté.

Han har rötter i det gamla, naturliga, naiva, han stammar från en liten värmlandsstad. Men han är du med det moderna "och han driver omkring i en huvudstad."

Han är en versens Chaplin, som alltid oomklädd spatserar genom landskap och sällskap bärande sin hatt, som han vill, svängande med käppen efter det som sticker upp och irriterar på vägen, men hövligt ursäktande, när han åstadkommit för mycken oreda med sin frejdiga frimodighet.

Han är en versens Arosenius. Samma slags kryddade blandning av dröm och satir, som Arosenius skapade med sina akvarellpenslar, frambringar Nils Ferlin med sin reservoarpenna. Om han har kommit ihåg att fylla den vill säga, innan han sätter pennan till papperet. Det är inte alltid fallet.

Han har sett livet från dikeskanten, redaktionsstolen, platsen bakom maskinen, skeppsmasten, scenen och schlagerdiktarens pianostol. Finns det bläck i pennan, kan hans livssyn koncentreras i en liten vers av detta slag:

Sprattla pajazzo,
sprattla i clovnernas vals.
Döden sin lasso
svingar i ring mot din hals.
Vinande, visslande — hul! går den ut.
Sprattla — Pajazzo: pjäsen är slut.

Vill man uppsöka honom uppstår frågan: var bor Nils Ferlin?

Självfallet står han inte i adresskalendern eller telefonkatalogen . . . Och ingen, man frågar, vet egentligen var han uppehåller sig. Men ett energiskt efterforskan-de för en till slut in på spåret. Man har läst i en kvällstidning för några månader sedan, att han blivit överfallen i sin gatuport . . . Det var Mäster Samuelsgatan nummer . . . Tack för det! . . .

Huset ligger i det äldre Stockholm. Det har sett bättre dagar. En gång representativa herrskapsdörrar, översållade med häftstiftfästa visitkort, visa att många "ensamstående" har ockuperat våningen och delat upp den i "enkelrum". Dörrens kopparröda målning, som är prickig av ofta ditsatta och avlägsnade häftstift, visar att det varit flitigt byte av hyresgäster.

Men där finns ingen Nils Ferlin. Han har flyttat för ett par månader sedan.

Vart? Där finns ingen som kan upplysa om det. En tillfällighet kommer åter till hjälp. Det visar sig att han bor på ett litet hotell efter Drottninggatan.

Klockan är 21 . . .

— Om Nils Ferlin är hemma? Hotellflickan ler. Nej, han har gått ut för länge sedan.

— Om det kan löna sig att vänta?

Leendet blir bredare. Det är som om hon ville fråga: Ska ni övernatta här då?

— Tror ni att jag träffar Nils Ferlin i morgon bittida då?

— Ja, efter klockan 12 . . .

— Och ni tror inte att han går ut före den tiden. Flickan ler igen. Nej, det tror hon verkligen inte.

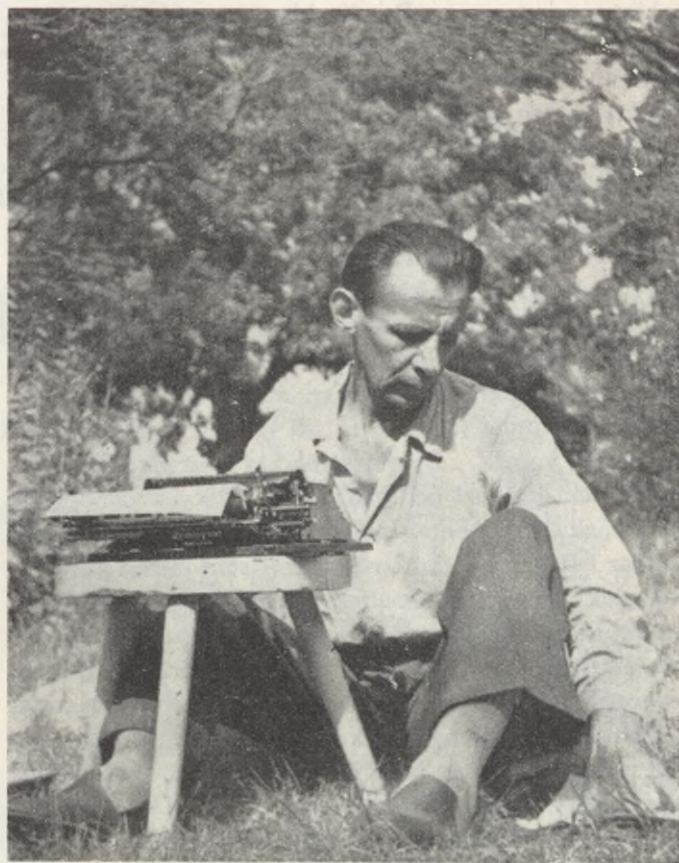
Och mycket riktigt. Nils Ferlin har inte gått ut klockan 12. Han sitter på sängkanten. Fullt påklädd. Med överrocken på. Dock utan hatt.

— Sitt ner, säger han och håller upp ett glas öl. — Jag är lite trött . . . Jag har inte varit ur kläderna i natt . . . Först hade jag en uppläsning av egna dikter . . . Sedan fortsatte vi i en källarlokal . . . Och till slut så gick vi hem. (Hem, det är här. Hotellrummets lilla golvyta är till sju åttondelar täckt av en säng, ett nattduksbord, ett skrivbord och två stolar.)

Hans hår hänger ned i pannan som en pilspets och spretar vilt bakåt och åt sidorna. Han är mager och fårad. Ögonen, som ligga långt inne under den kantiga pannan, lyser blåa. De blir skarpa och fasta när de betraktar en. Men de blir drömmande och inåtvända när han tänker tillbaka. Kläderna äro grönaktiga. Skjortan brun. Slipsens färg obestämbär. Han lägger mera vikt vid ord än kläder.

Pilsnerglaset höjes från nattduksbordet . . . Nils Ferlin hoppar över alla formaliteter. Det är självfallet att vi äro du . . . Jo då, jag ska berätta litet om mitt liv . . . Data minns han dåligt. Dikterna däremot perfekt.

Född 11/12 1898 i Karlstad, i Värmland . . . 16 år gammal realskoleexamen . . . Min farfar var präst . . . min far redaktör . . . Han dog då jag var nio år gammal . . . Men det var min mor som intresserade mig för litteratur . . . Hon hade många strålande dikterverk . . . Också H. C. Andersen . . . Jag skulle ha ett jobb . . . Kom ut på segling med skolskeppet Rydberg . . . Kom sedan på en segelskuta som gick till Danmark . . . Seglade trä till Aarhus . . . Hämtade cement hem från Aalborg . . . Stack en dag iväg från fartyget . . . Arbetade i 8 månader på en fabrik i Lyngby . . . Minns med glädje tiden i Danmark . . . Se, så här svingade vi hammaren . . . (Nils Ferlin springer upp, och hans långa seniga kropp gör de riktiga rörelserna) . . . 10 1/2 timma om dagen . . . Varje fredag, när det var avlöningsdag, sjöng vi den här: "Der er ikke længe mellem Snapsene" . . . Det var det inte heller . . . Resten av veckan levde vi av — att sälja tomma flaskor . . . Och vi levde gott! Senare blev jag elektrisk montör . . . Journalist . . . Grovarbetare . . . Vagabond . . . Jag har provat litet av varje . . . Så var det någon som hörde mig läsa vers . . . Man tyckte om det . . . Jag fick en friplats på Elin Svensons Elevskola . . . Härifrån blev jag inpuffad på scenen som statist . . . Egentligen älskade jag ver-

Diktarjobb i sommarvärme. Typiskt Ferlin.

sen men föraktade skådespelet . . . Nu blev jag skådespelare . . . Så skrev jag kupletter . . . Det tyckte jag var roligt . . . Men behovet var större för smäktande schlagers . . . Leva skulle jag ju . . . Så jag skrev sentimentala visor om älskog, guld och allt det där . . .

Men för mig själv skrev jag de verser som föll mig in, när inspirationen kom över mig . . . De låg i en liten bunt tills min sväger fick se dem och visade dem för sin skolkamrat Asplund en gång 1930 . . .

8842 meter
8843 meter
närmare gud
lyfter sig människan
den obetvingliga människan
och kastar cigarrettstumpar
ner på Edelweisser.

Ferlin rullar sig en cigarrett . . .

— En skald borde egentligen ha ett fast arbete vid sidan av, eller en förmögenhet stor nog att leva på för att kunna vara riktig diktare . . . Eller också . . . Om staten sätter värde på god diktning och anser den samhällsnyttig, så borde den understödja diktningen ordentligt . . . Ibland kan man skriva en fulländad dikt på fem minuter . . . ibland kan man brottas med den ett halvt år innan man själv tycker att den blivit som den skall vara . . . Givetvis kan man rabbla ur sig saker på beställning, men det är ju inte det riktiga, det värdefulla . . . Det är avskyvärt för en diktare att vara tvungen leverera något halvfärdigt, något man själv vet kan bli mycket bättre, bara för det att man

behöver pengar . . . Det är klart att man kan återvända till en redan tryckt men halvfärdig dikt och göra om den som man vill ha den . . . Men man äcklas vid att se den igen . . . Och så riskerar man också att andra under mellantiden lägger sig till med det goda i själva idén.

Jag talar inte bara för mig själv, utan för oss skalders i allmänhet . . . Självfallet har jag exemplar kvar själv . . . Men så här kan det gå: Jag satt en gång nere på "Pilen" och åt och drack och skrev . . . Jag hade fått idén till en av de dikter som nu räknas till mina bästa . . . Dikten blev skriven hux flux . . . Men ett par rader kunde jag inte få till riktigt som de skulle och borde vara . . . Därför strök jag över dem med ett par streck och satt och grubblade vidare . . . Så, litet senare, skulle jag betala och gå . . . Jag hade inte några pengar i fickan . . . men en så gott som färdig dikt . . . Jag gick till telefonen och ringde till en redaktion att de skulle sända 25 kronor genast så skulle de få en bra dikt. Men de fick inte trycka den, förrän jag hade levererat ett par nya rader som skulle ersätta dem jag strukit . . . Pengarna kom pr bil . . . Dikten blev levererad, men min begäran blev glömd. Och dikten blev tryckt, ofullständig som den var . . . Det skar mig i hjärtat . . . Men senare har det blivit rättat . . . Men en skald borde aldrig behöva tänka på pengar . . . Nu får jag nästan mera för en liten enkel dikt till en tidning, än jag fick förr för en hel diktsamling . . . Men, lika fullt . . . Man borde aldrig publicera något, förrän det kan komma fullt utarbetat i en diktsamling.

Han var en så liten och klen artist
att han kände sig mer än lovligt trist.
Då satte han sig vid sin Faber 2
en vacker afton och skrev som så . . .

— Hur kommer det sig egentligen att det är så litet om kärlek i dina dikter?

— Möjligen på det att jag som schlagerdiktare skulle skriva 10,000 rim om kärlek . . . Möjligen också på det att jag inte riktigt tror på stora ord . . . Såg du inte skalden XX? . . . Han skrev ett stort verk, tillägnat sin fru . . . Det var ett glödande bål av kärleksdikter . . . Men redan innan boken kom ut ur pressarna så hade hon lämnat honom för en annan man . . .

— Vad tror du då på?

Ferlin svarar inte. Han tömmer sitt ölglas.

— Man har aldrig riktigt kunnat placera dig . . . trots många försök . . . Vad anser du själv? Är du egentligen allvarsman eller humorist?

— Vad är det för skillnad? Kan man vara det ena utan att vara det andra? . . . Jag hör till dem som tycker att solen borde skina om natten . . . Då behövs den ju bäst . . .

— Man har ju också redan skrivit böcker om din stil . . . Hur arbetar du egentligen?

— Det är svårt att säga . . . Det lyriska kommer väl närmast som musikaliska infall, det kommer av sig själv . . . Det satiriska är snarare som en matematisk

uppgift som måste lösas . . . Så går jag med idéerna i huvudet i fem minuter eller kanske ett halvt år . . . Med ens är det klart och då skriver jag det färdigt på papperet . . . Sedan bör det helst ha möjlighet att ligga några månader och mogna . . . När man sedan tar fram det igen, kan man se, om det färdigstöpts från början, eller om det skall filas . . .

— Din produktion är inte stor . . .

— Om jag hade sparat allt jag levererat på beställning så vore det väl så här . . . (Nils Ferlin antyder en stapel som når från golvet upp till nattduksbordets skiva.) Ja, jag har gjort födelsedagsdikter för konjak, sentimentala visor i hundratal och fulla tråg med ren konditorvers . . . Man skulle ju leva . . . "Det är en ren formalitet för många att han dör."

Det bultar på dörren och "Nisse" får besök . . . Det är en fattig kvinna, som kommer för att få hjälp av honom, som alltid gärna hjälper andra.

Han har nätt och jämnt hunnit sätta sig igen så kommer Josef Briné stormande som en fanfar. Briné är hans komponist-medarbetare och vän . . . Han möter upp för att ge "Nisse" bröd-, smör- och andra ransoneringskort som han hämtat åt Ferlin och för att hjälpa honom till rätta med dem. Nils Ferlin stirrar förfärad på kortens mysterier och resignerande låter han dem glida ner i en ficka.

— Man kan inte bli riktigt enig: är du påverkad av Bellman, Lucidor, Fröding, Karlfeldt, Dan Anderson eller . . .

— Antagligen av allesamman och många fler . . .

— Läser du egentligen själv några böcker?

— Nej.

— Vem sätter du främst?

— Fröding.

— Skall du inte packa?

— Det är ingen brådska . . . Nu går vi över till "Tennstopet" och dricker lunch.

— Du har visst inte många illusioner?

— Nej, det är därför jag diktar dem.

Då får man dikta att man är fri
och att man dansar i solen
— fast i ett enformigt rimmeri
man sitter hemma på stolen.

John Frankel.

MARIE LOUISE TOLL

UNDRETT

Nu sjunker dagens tunga
mot synrandens duniga bo.
De mörka träden sjunga
i oförliknelig ro.

Högtidligt, tusenmila
ett under kommer åstad.
All världen går till vila
vid sus av stillsamma blad.

Och solen, som oss berövat
en del av vår dröm igen,
vänder från det vi övat
till det som är drömmar än.

Det jagande hjärtat sjunger
om dagens blodiga tid,
om nattens oro och hunger
och dödens förfärande frid.

Låt sömnen komma och spela!
Hans anlete känner jag.
Han bär förintelsens stela
och dvalans förvridna drag.

Han spelar ifrån mig sekunder
som skilja mig från min död!
Då nalkas ånyo ett under
och bjuder mig vin och bröd.

Vid nattens fönsterkarm randas
i sus av träd och blom
förintelse som andas
och död som är läkedom.

Karl Sjöman Sienow

JULMINNE

SAKER OCH TING som ungar gått igenom ser ibland sorgligare och dystrare ut än de är. Det konstaterade jag alldeles nyligen och min reflexion blev också med en lätt suck att man aldrig riktigt lär känna sina barn.

Vi satt kring stora bordet i vardagsrummet och tillverkade julsaker. Det är en tradition att man skall tillverka julsaker vart år. Då klipps grejor av olikfärgade papper och Stefan och Mats excellerar i att åstadkomma tillkrånglade hjärtan och underliga "båtar" som skall

Besök på sjukhuset...

bli julgransprydnad. Till arbetet hör att korgar och hjärtan och båtar skall provbelastas med något snask och detta snask "kommer bort" som länsman i Delsbo. Det hör till kvällens tjusning.

Mats hade klippt en tomte att hänga i julgran och var sysselsatt med färgningen:

— Vi har minsann inte haft så roligt alla jular, sade jag plötsligt upptagen av ett julminne. Grabbar, det var inte så många år sen ni firade julen nere på sanatoriet. Minns ni egentligen någonting av det där — — — ?

Just i detta ögonblick kallade min fru från köket och bad om hjälp och eftersom hon höll på med att koka knäck så försvann ungarna som skott ut genom dörren och lämnade mig ensam med trängande minnen.

Det var en grå, snålkall julafton på förmiddagen då jag vandrade uppför sandgångarna till den stora vita sjukhusbyggnaden och skuttade de tre trapporna upp till barnavdelningen. Influensan hade gjort att allting var isolerat, men Stefan stod på pass alldeles vid dörren. Hans bruna kaluv hängde ner i hans rättögon som glittrade av nyfikenhet och borta i den långa kor-

ridoren kom Mats traskande ledd av en blå och vit syster. Han var tjockare och gladare än någonsin och alldeles ovetande om att han skulle fira jul inom sjukhusväggarna. Hans hår var tunt på det runda barnhuvudet utom därfram där det växte ut till en gullgul fölsvans och båda ungarna såg så friska och lyckliga ut att det ett ögonblick föresvävade mig att det var jag som stod utanför och var den verkligt behövande. Jag sköt dessa tankar åt sidan och erinrade mig att jag hade en son hemma och min fru på permission. Och så halade jag fram julklapparna. Det var en ordentlig väska med paket.

Systemen ledde oss över en farstu och in i ett rum där ena väggen var ganska belamrad med paket som de små patienterna skulle ha.

— Va äre i de långa far? viskade Stefan.

— De får du se när jultomten kommer, sade jag.

Hans ögon glimmade litet ironiskt, ty han var redan en skeptisk ung man, men när jag gick vilade det inga lessamheter över de båda telningarna. Mats kväkte förtjust på sina nyss inövade ord och i korridorerna skymtade glada nöjda och förväntansfulla ungar. Den dystraste i hela samlingen var sannolikt jag när jag långsamt gick nerför trapporna och ut i den skymmande dagern för att ta tåget in till staden och julfirandet.

Ungarna kom tillbaks från köket och väckte mig ur funderingar och minnen. Båda tuggade ivrigt:

— Far, sade Stefan och vände njutningsfullt den sega knäcken i munnen, ja' har nog i alla fall aldrig fått så många julklappar som när vi låg på sjukhuse —

— Tja, du fick ju en del, sade jag. En hel väska hade jag med — — —

— Ja' menar inte så bara, men vi fick *varandras* julklappar — de va ju så många killar å tjejer där å vi lattja allihop me alla klapparna på en gång så de

(Forts. å sid. 47.)

Mats räckte fram hjärtat.

En 85-årig glädjespridare

Söndags-Nisse-Strix' öden och historia sedan 1862

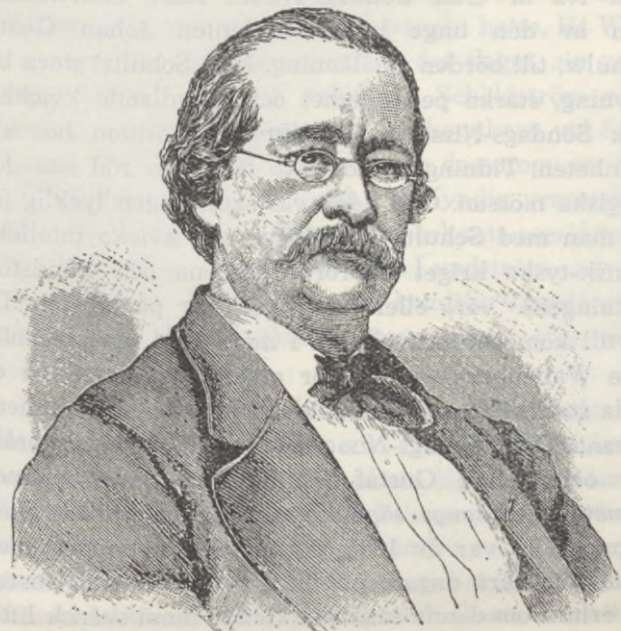
av Björn Hodell

SEKELSKIFTET var, vad det tryckta ordet anbelangar, så till vida märkligt, att vi ägde icke mindre än 10 publikationer för "humor och satir". Men det var härvid som alltid — många känna sig kallade men få äro utvalda.

Det är därför märkligt att vi alltjämt från denna tid fortfarande har ett blad, som trots sin nya namnbeteckning *Söndagsnisse-Strix*, likväl kunnat fylla måttet av vad den bildade allmänheten kallar en verklig skämttidning. Och denna glada publikation fyller i februari 1947 åttiofem år och för lika många år sedan föddes också Dalin's *Den Svenska Argus*, även den på sätt och vis en skämttidning. Ännu mera kan man säga detta om *Den Svenska Masquen* (1774) och Carl Mikael Bellmans något senare samtida *Hvad behagas*. Den glade skalden räknade så lysande namn som Kexél och Hallman bland medarbetarna. På 1780-talet utkom *Stjerncrantz' Mina Tidsfördrif* och 1815 *Skämtets Tidningar*. Men någon större livslängd fick varken dessa eller följande alster i samma stil. Först med "*Kapten Puff*", som utgavs 1855 av Carl Henrik Rydberg, fick vi under några år en periodiskt utkommande skämttidning, som beredde väg för *Söndags-Nisse*.

Söndags-Nisses grundare var xylografen och tecknaren Gustaf Wahlbom, och i den nystartade publikationen tog sig hans konstnärliga anlag uttryck i teckningar av olika slag. Som redaktör för tidningen

Gustaf Wahlbom, *Söndags-Nisses* grundläggare.

Söndags-Nisse-redaktör 1: Johan Gustaf Schultz.

satte Wahlbom den unge poeten Reinhold Götberg och tidningens motto blev en sentens av Voltaire något fritt översatt till: Alla branscher äro bra — utom den tråkiga, sedermera ändrat till: Alla sätt äro bra — utom de tråkiga. Vid en typografstreck längre fram i tiden, då Hugo Vallentin var Söndags-Nisses utgivare, ändrades mottot tillfälligtvis till: Alla sättare äro bra — utom de bråkiga.

Redan från början väckte det lilla fyrsidiga skämtbladet intresse för sitt goda humör och sin oförskräckta ton. Men Götbergs redaktörskap räckte inte länge. Redan två år efter Söndags-Nisses start, efterträddes han av den unge uppsalastudenten Johan Gustaf Schultz, till börden smålänning. Med Schultz' stora begåvning, starka personlighet och sprudlande kvickhet fick Söndags-Nisse en grundmurad position hos allmänheten. Tidningens politiska färg blev röd som den frygiska mössan. Och tiden var sannerligen lycklig för en man med Schultz' oräddhåga och kvicka intellekt. Dansk-tyska kriget upprörde sinnena och ståndsförfattningens "vara eller inte vara" var på tapeten. Då därtill kom gatukravallerna i mars 1864, då polismästare Wallenberg tog sig för att spruta vatten på de goda stockholmarna, fanns orsak nog att sätta sinnena i brand. Och Söndags-Nisse blev upphetsningens språkrör och Johan Gustaf Schultz skrev sina berömda *Konstapel Batongs sägner*, parodier på Fänrik Ståls sägner. Det var år 1865, då kravallerna upprepades. Även för våra dagars publik kan det ju vara lustigt att erinra om denna satiriska klenod inom svensk litteratur. *Konstapel Batongs sägner* lästes med stor för-

nöjelse av hela svenska folket och utkom på en månad i tre upplagor. Som förebild låg Björneborgarnas marsch av Schultz omdöpt till *Borgarebjörnarnas marsch*:

Söner av en far, som blött,
med vatten, torg och gator, gränder, Norrmalms slätter, Söders
kullar!

Än har armens kraft ej dött,
än kan med gubbars blod vårt vapen färgas rött!
Bort, bort sans och klemigt vett!
En storm är lös, det haglar sten och snöbollskrigets åska rullar!
Framåt! Här skall bliva hett!
Så tappre ännu icke har vår chef oss sett.
Lugn för vart mål
oss vinkar på vår bana!
Den, som ej tål,
får rapp, tills han får vana!
Alle rusom blint framåt,
må gubbar, barn och kvinnor störta i vår stråt!
Lys högt i natten som en fana
mästarens hatt, som såd'na granna snören har!
Fram, fram vårt stolta fruktade standar!
Än finnes litet bly uti batongen kvar!

Aldrig skall vår fosterjord
för andras skull av upprorsmän ur fredens ljuva dvala ryckas!
Aldrig glunkas skall ett ord,
att vi ej värnat fred och lugn uti vår nord! —
Diplomat är greven blott,
och aldrig må hans politik av Aftonblad och uppror tryckas!
Skydda landet! Sköna lott,
förbliv du vår, sen så vi oss utmärka fått!
Vapen i hand
och käckt vart uppror nära!
Freda vårt land
är strida för vår ära!
Om var svensk ock önskar strid —
blott greven vet och Mästaren, när det blir tid.
Pengar, medaljer vittne bära
om hur de styrande i oss ha sitt försvar.
Fram, Mästare! Din hatt är vårt standar!
Omkring dig dine tappre gossar än du har!

Schultz gjorde sig även mäktigt populär genom en serie kåserier i tidningen, behandlande Sveriges äldre historia och vilka utmärkte sig för ovanlig kvickhet och fyndighet. Långt senare, då Hugo Vallentin var

Klassisk Albert Engström:

Sjäaren: — Tänk att dom har sänt, å säljer de.

"Snisses" redaktör, gav dessa uppslag till lyckade efterbildningar.

Söndags-Nisses medarbetarstab var också den mest lysande. Kulturpersonligheter som August Blanche, den stridbare Johan Gabriel Carlén (Emelie Flygares man) och Birger Schöldström (förför kulturhistoriker) skrev snart sagt i varje nummer liksom Frans Hodell, som en gång i tiden skulle komma att spela en avgörande roll i tidningens historia. Bland de originellaste bidragande var den begåvade bleckslagaren Sven Jansson. Han skrev den lilla dikten Humorn och humoristen, enligt Birger Schöldström värdig en Heines penna:

Vad ändå humorn är besynnerlig,
när man det rätt betänker!
Den likt en annan jakobsstege står,
vars ena ända upp till himlen når,
just som den andra ned i dyn sig sänker.
Och uppå den, skall humoristen vandra,
och medan hopen åt hans krumsprång ler
skall han beundra allt vad skönt han ser
och allt det icke sköna skall han klandra.
Ja, han skall hålla i sin ena hand
en liten cherubin från ljusets land
och gripa Fan i svansen med den andra.

Johan Gustaf Schultz avled 1869, trettio år gammal, i en svår bröstsjukdom. Söndags-Nisse förlorade i Schultz sin mest geniale medarbetare under förra seklet. Vid ett tillfälle skrev Viktor Rydberg — "vad jag hos Johan Gustaf Schultz mest beundrade, var den brinnande rättskänslan."

I en Söndags-Nisshistorik 1902 berättar Schöldström att även konung, Oscar II, skrivit i Söndags-Nisse. En sanning med modifikation, förklarar Hasse Z, och berättar hur det gick till. Carl XV hade haft en middag, naturligtvis en glad middag, för sin stab och till nachspielet hade dåvarande hertigen av Östergötland skrivit en munter och synnerligen kvick visa, som sjöngs under det uppspelade sällskapets jubel. Visan var

Oscar Andersson:

Redaktören: — Varför signerar du inte dina teckningar?
Konstnären: — Det behövs inte. Jag känner igen dem ändå.

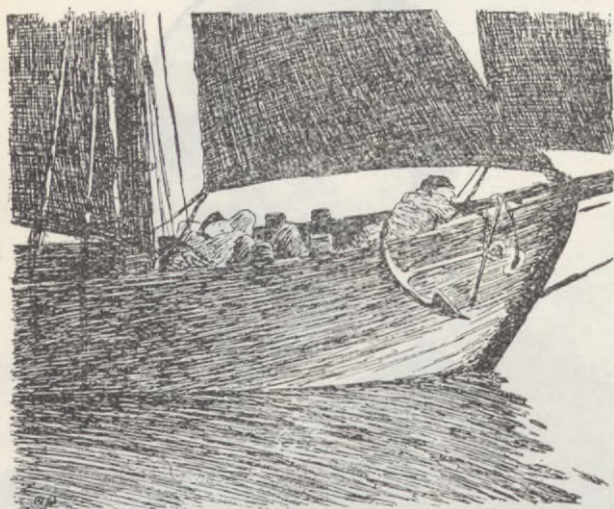
Söndags-Nisse-redaktör 2: Frans Hodell.

otryckt, men avskrifter togs och en sådan föll i Schultz' händer. Schultz tryckte visan i Söndags-Nisse, till och med under författarens kända signatur. Detta utan hertigens vetskap eller tillstånd. Det djärva tilltaget mera roade än förargade den höge författaren. Själv försvarade sig Schultz med svaret: "allt kvickt skall in i Söndags-Nisse".

Schultz' efterträdare på redaktörsposten blev publicistveteranen och kulturforskaren Birger Schöldström — leverantör av Söndags-Nisses träffande och bitande s. k. "spetskolor". Det var mitt upp i fransk-tyska kriget och som Schöldström inte gillade det då alltför fjäskiga daltandet med allt vad franskt hette, lät Wahlbom, som inte fick tillräckligt av det slaget, sin gamle medarbetare avgå som redaktör. Schöldström efterträddes av lustspelsförfattaren och komikern vid Södra teatern, Frans Hodell. Hodell var dessutom en firad sällskapsbroder och en kvick och fyndig versmakare, passande tidens lynne. Hans mest bekanta scenskapelse var Andersson, Pettersson och Lundström, i vilket stycke Hodell själv gjorde den komiske skräddarfiguren klassisk. Hodell räknades även som sin tids talangfullaste kuplettsångare.

Som Söndags-Nisseredaktör höjde han kanske inte sin tidning över tidsandan, som enligt Carl G. Laurin under 70- och 80-talen stod på en låg och småborgerligt enkel kulturnivå, men Hodells stockholmskrönikor framstå än i dag vid genomläsandet som sällsynt levande. Och redan det är ju ett gott betyg åt Söndags-Nisseredaktörens författarskap. Då Frans Hodell avled 1890, kom på redaktörsstolen Karl Schöldström, en

Klassisk Oscar Andersson:

— Hörru Agust du, om en får 50 öre tjoge för vitling, hur många tjog får en då för 2 kronor?
5 minuters paus.
August: — Va de vitling du sa?
— Ja, de va de.
— Å fan, å här ligger ja å räknar på makrill.

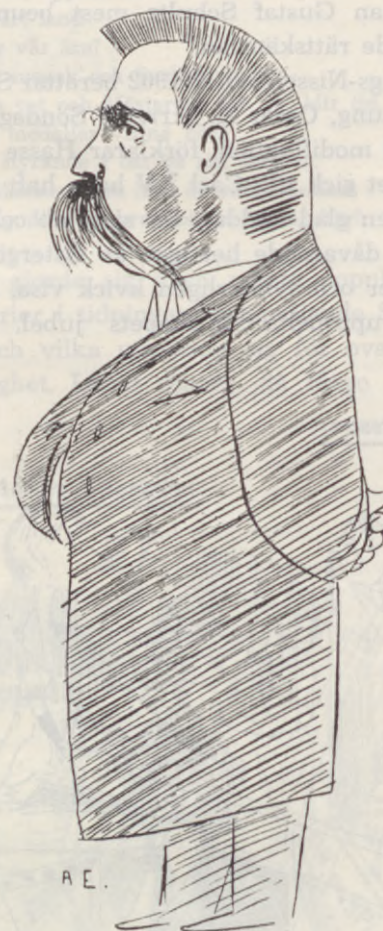
broder till Birger S. Några år ledde han tidningens öden och fortsatte värdigt de hodellska traditionerna, men 1894 tillvällade sig teologie kandidat Oscar Bensow makten. Det blev en sorglig dekadansperiod, alltjämt med en jovialisk xylograf som täljde på sina träsnitt. Skämtet var också anekdotens i sin enklaste form. Ljuspunkten under bensowska tiden var tecknaren Edvard Forsström som småningom blev sekelskiftets "porträttör" och mest uppskattade politiska skämttecknare. Med Hugo Vallentin i mitten på 90-talet kom det in friska vindar och unga krafter i bladet som åter vart en politisk faktor att räkna med. Edvard Forsström ritade första sidans "gubbar för dagen" och i spalterna signerade Albert Johannes Laurentius Engström sina kolingar från stadsgården och krutgubbar från yttre skären. Och det blev luft i luckan. Men Engström blev också bekant för sina djärva och respektlösa historiska bilder, framställande Gustaf II Adolf borstande tänderna före slaget vid Lützen och Karl XII skärande sina liktornar morgonen före Narva. Teckningarna upprörde i hög grad stora delar av svenska folket, och Hugo Vallentin — idéernas upphovsman — tvingades att för en tid söka en fristad i London, där han blev svensk korrespondent för tidningen Daily Chronicle. När 300-års-minnet av Gustaf II Adolfs födelse, firades med stora högtidligheter, skrev Vallentin om händelsen mycket nedlåtande i sin engelska tidning och förbittringen blev allmän i den fosterländska pressen. I stora rubriker och feta spalter skrek man om fosterlandsförräderi och glömde inte att påminna om att Vallentin var en usel jude, som åtnöjt en oförtjänt ära av att bo i ett gammalt hederligt land. Hans vistande i Sverige blev också under en lång följd av år ett martyrium. Många av hans gamla vänner och en stor del av Söndags-Nisses läsekrets visade honom på många handa sätt sitt förakt. Man vände honom helt sonika

ryggen utan att hälsa och åtskilliga årsprenumeranter ingick till Generalpoststyrelsen och begärde att få slip-pa tidningen. Vallentin lämnade Söndags-Nisse 1901 för att bli redaktör för den nystartade skämttidningen Puck. Han medtog Edvard Forsström, som blev bladets politiska tecknare.

Engström hade redan 1897 lämnat Söndags-Nisse för att starta ett eget skämtblad, som fick namnet Strix. Säkerligen en stor förlust för Hugo Vallentin och hans blad. Var Söndags-Nisse starkt politisk, blev Strix antipolitisk. Som medarbetare fick Engström tecknaren Anders Forsberg, vars bitande ironi återspeglade sig i hans bekanta interiörer från småborgerliga svenska hem. Att Albert Engström, innan han framträdde i Söndags-Nisse, hade fått sina teckningar refuserade hos ett konkurrentblad, är ju lustigt nog att veta. Det hände på kasperredaktionen hos Rickard Gustafsson.

Gustafsson berättade själv en gång om den tilldragelsen på följande sätt:

— Jag sade honom: Herrn saknar nog inte begåvning, men herrn är inte mogen för offentligheten än. Och det tycker jag inte att han är nu heller, tillfogade Gustafsson. Engström hade då i många år med framgång handhaft Strix. Idealet som skämttecknare var för kasperredaktören det mycket eleganta ritsift Vicke Andrén förfogade över. På tal om Rickard Gustafsson

Albert Engströms charmanta Brantingteckning, av Branting själv ansedd som den bästa karrikatyr av honom som någonsin gjorts.

Gammal Oscar Andersson:

Fröken Ottilia Larsson ämnar ingå äktenskap med från Amerika hemkomne Johan Nyberg. Den viktiga tilldragelsen uppskjutes emellertid gång efter annan, på grund av att brudgummens prästbetyg förkommit. Slutligen gör fröken Ottilia ett sista besök på pastorsexpeditionen och säger resolut:
— Nu vill jag bara säga körkoherden, att hur det än blir, så börjar vi på måndag.

berättar Hasse Z, att Gustafsson vid samma tillfälle tillfrågats av den unge Hasse om han tyckte att Kasper var kvick.

— Nej, hade kasperredaktören sagt, den har varit kvick, men nu bär den sig.

Kasper var ju också opolitisk. Därför gick den bra liksom kollegan Nya Nisse. Vallentins Söndags-Nisse var starkt liberal och Karl Staaff en av dess medarbetare i så motto att han gav uppslag. Den blev inte heller den goda affär under vallentinska tiden man räknat med. Samtliga skämttidningar vi haft under årens lopp, vilka tillhört särskilda partier, nämligen Karbasen, Puck och på senare tider Lindorms Naggen, har inte gått.

Stor affär blev Söndags-Nisse åter först då den unge Hasse Z. kom till styret 1901. Han gjorde tidningen fri från ensidigt politiskt käbbel. Söndags-Nisse blev lätt, lekande, raljerande men med snärt och udd bakom skämtet. Med Hasse följde en stab av unga tecknare som gav Söndags-Nisse dess moderna konstnärliga snitt — en Oscar Andersson — oförliknelig i sin genre — en Pelle Lindroth, Torsten Schonberg, Nisse Ringström (Rimpan), Lange, Schwab och vad de alla hette. På textavdelningen har ju samtidigt de flesta av våra ledigare pennor medarbetat, vadan Söndags-Nisse varit det högkvarter, som bäst mönstrat det fria ordets tappraste soldater.

Om Hasse Z:s egen smidiga penna behöver jag inte uttala mig. Den är allom bekant och efter hans frånfälle av litteraturkännare omvittnad.

Vad som bidrog till Söndags-Nisses omåttliga popularitet i vida kretsar var att Hasse Z, som tidningens ansvarige hade ett samvete. Uttrycket är fällt av Ellen Key. Han godtog, med andra ord inte allt hans medarbetare bjöd på. Även Albert Engström fick erfara

denna sanning. En dag fick Hasse en engströmsteckning sig tillskickandes ute från Grisslehamn och med åtföljande text. Den rörde sig om en middag efter en begravning i den enklare medelklassen. En av gästerna vänder sig till änkan och säger:

— Har du något kvar av den där möbelpolityren Agust dog av?

Hasse Z. fann repliken rå och nekade att publicera den. Engström å sin sida gjorde vad han kunde för att övertyga Hasse om motsatsen. Men det half inte. Teckningen kom inte in i Söndags-Nisse med *den* texten. Långt senare då Engström glömt roligheten, kom teckningen in. Men texten var en annan.

Oscar Anderssons genialt roliga serie "Mannen som gör vad som faller honom in" gick ju via England igenom hela världens skämtpress. Hur den kom till, berättar Hasse Z. Han och O. A. hade en kväll hamnat på Grands bar, som då var en nyhet för Stockholm. Där satt fullt med barvänner — författare, artister och skådespelare — och så en ung engelsman vid namn Harris, agent för den mycket omreklamerade Barmalt visky. Mr Harris var på friskt och gott humör. Till slut blev det så friskt att han klättrade över bardisken och övertog rollen av bartender. Han lagade drinkar på viskyn och serverade dem utan avgift. Då och då ta-

ALBERT ENGSTRÖM-FANTASIER:

Hur lille Axel tänker sig:

kalvhjärpen

och oxharen.

HASSE Z. SJÄLV

porträtterad av Oscar Andersson.

lade han också om att det var världens förnämsta viskymärke.

O. A. satt och såg på Harris och hans konst och så plötsligt kom repliken:

— Han är mannen som gör vad som faller honom in. Så föddes den typen som nu är klassisk. Den blev en av O. A:s favorittyper och som seriefigur tillhör den väl fortfarande de roligaste i världen.

Bland Hasses medarbetarstab fanns två namn som blev europeiskt ryktbara — Ivar Arosenius och Axel Petersson i Döderhult. Från början var de bägge konstnärerna, nog så misskända. Hasse Z. upptäckte dem och lanserade dem. Nu slåss världsmuseerna om deras alster. Söndags-Nisseredaktören är också den författare, som skapat ett helt samhälle med hus, gator, människor och ett stadshotell, nämligen Grönköping. Samhället är i sitt slag enastående, det finnes och ändå finns det inte. Vi känner människorna som verkar där, vi uppskattar polis Paulus Bergström, avskyr förrädaren Pettersson och sympatiserar med skalden Alfred

Meteorologiska funderingar.

— Jag har alltid klagat över, att min man varit så kall, men i den här hettan kan det vara skönt att ha ett isskåp bredvid sig.

Vestlund och ändå har vi inte varit där, och inte vet vi heller var det ligger.

Som den store och kvicke humorist Hasse Z. var, har han aldrig skapat någon legendbildning omkring sin person. Han var alltför korrekt och stillsam, nästan fientligt tillbakadragen.

Den enda historia jag hört, berättade mig målaren och levnadskonstnären Richard Lindström. Efter en middag hemma hos Hasse hade herrarna lagt sig att vila på var sin soffa. Plötsligt sade Hasse Z. på sitt stillsamma sätt:

- Över mig bor en grosshandlare som dricker.
- Sorgligt, mycket sorgligt, svarade Lindström och vände sig på andra sidan. Efter en lång paus tog Hasse åter till ordet.
- Häromdagen ringde han ned och bad att få låna en halva punsch.
- Har du fått igen punschen?
- Nej!
- En sån knöl till grosshandlare, muttrade Lind-

En läcker Pelle Lindroth:

Modern: — Jag kan inte begripa att du behöver tvätta fötterna för att du skall gå till en tandläkare.

ström och vände sig på nytt i soffan. Ny lång paus, så kom det entonigt från Hasse Z.:

— Han fick aldrig låna någon.

*

Söndags-Nisses senare öden är ju alltför kända för att ordas om, men sammanslagningen med Strix var nog inte så alldeles lyckad. Efter att ha redigerat sin tidning över 40 år drog sig Hasse Z. tillbaka. Nya vindar blåste in över dess spalter. Ett tag till och med från hitler-håll. Numera kommer Söndagsnisse-Strix ut som jul- påsk- pingst- och midsommarnummer. Med glädje återfinns man hos den nya regimen den gamla goda raljerande tonen.

Björnstaden

En berättelse om en mor av Ove Ekelund

HAN SLANT på den rankiga plattformen i det gamla fallfärdiga badhuset, när han skulle hoppa ut i vattnet. Det hade många andra gjort förut, men Pierre hade alltid oturen i hälarerna. Han störtade rakt ned på en av de smala, murkna stolparna, där ledstången till trappan en gång varit fästad men som nu meningslöst pekade rakt upp mot den ljusblå sommarhimlen.

Stolpen körde djupt in i högra ljumsken och en stor träflisa, som bröts av vid stöten, blev sittande i såret, där den hämmade det värsta blodflödet. Den starka smärtan bedövade honom. Pierre märkte igenting förrän han kommit en bra bit ut och börjat leka med de andra pojkarna, som dök och plaskade och förde ett förfärligt oväsen. Men plötsligt upptäckte Jacques, att det blev en stor, röd pöl i vattnet.

— Men Pierre! Du blöder ju! skrek han.

Då kände han med ens, hur ont det gjorde. Sol-skenet, det gamla badhuset, den vita stranden — alltsammans blev borta i en mörkröd dimma. Pierre störtade handlöst baklänges och fick huvudet under vattnet. De andra pojkarna drog genast upp honom, bar in honom i badhuset och lade försiktigt ned honom på plattformen.

Tysta och allvarliga blev de stående där i sina våta simbyxor och bara såg på honom. Pierre låg orörlig med slutna ögon. Men så lossnade flisan i såret. Blodet välldes i en tjock stråle ut ur ljumsken. Pierre började jämra sig, och Jean rusade på dörren.

— Kilar efter doktorn! skrek han. Doktorn och hans mamma.

Det var hon, som kom först. Hon kom alltid först till Pierre, när något hade hänt honom.

Pierres mor var en liten blek och spenslig men förunderligt stark och modig kvinna med brinnande, mörkbruna ögon och långa, smala, välformade händer.

Hon satte sig tyst bredvid honom, drog upp sin näsduk och stack varsamt in den i det djupa såret. Så tog hon hans hand och smekte den ömt. Så ömt som hon kunde ingen annan smeka.

— Det är inte farligt, lilla Pierre! viskade hon. Det går snart över —

Hon satt och tryckte sin mjuka hand fast in mot det ohyggliga såret, där hans liv höll på att ebba ut. Hon satt där ända till doktorn kom trampande på sin gamla skraltiga cykel och Pierre fördes till sjukhuset, utsträckt i halmen på en vanlig flakvagn. Hela natten vakade hon hos honom. Och varje dag satt hon sedan vid hans säng, smekte hans bleka pojkhänder och mumlade:

— Det är inte farligt, lilla Pierre! Det går snart över.

— — —

Pierre växte upp och fyllde sexton år. En dag, när han kom hem från skolan, hade det hänt något med honom. Hans sorgsna ögon lyste och de tunna, slutna läpparna stod öppna som en blomkalk, vänd mot solen.

Pierre hade förälskat sig. Flickan var två år äldre. Inte särskilt vacker men ljuv, behaglig och harmonisk. Hennes röst fascinerade honom. Det lät som en cello, när hon talade. I timmar kunde han sitta tyst och bara lyssna, när hon läste dikter för honom. Hon kom och gick i huset med samma självklara naturlighet som om hon var hans egen syster.

Pierre blommade upp. Allt det frusna och bundna inom honom löstes upp och smektes bort som av en majvind. Hans mor tackade Madonnan liksom för ett under. Hon tänkte:

Nu glömmet han allt. Sin egen, svåra barndom — allt det förfärliga, som hände. Fattigdomen, som med ens kom över oss. Lillebrors hemska död. Villan i Fontainebleu, som började brinna som en fackla mitt i natten. Hur vi måste hoppa ut genom fönstren i bara nattdräkter. Den ohyggliga söndagsmorgonen i Bretag-

Maurice Toli

ne, då han såg sin egen far drunkna. Nu har han inte sorgsna ögon längre.

Nej, de lyste. I tre brittsommarvarma septemberveckor lyste de som unga stjärnor. Sedan kom han plötsligt hem en kväll — trött och böjd och slocknad — nästan som en gubbe.

— Har det hänt något? Vad är det, lilla Pierre?

Jo, det hade hänt något. Han hade sett henne. Hon stod på ett berg vid stranden. Månen flög som en rolös ande mellan skyarna.

Hon stod där och kysstes med en litet äldre pojke. Kvällen var ljum och stilla. Plötsligt slog hon sina armar häftigt om hans nacke. Det såg ut som om hon aldrig ville släppa honom. Och månen bara flög och flög bland molnen.

Förtvivlad, gråtande som ett litet barn kastade han sig i sin mors famn.

Hon tröstade och smekte honom. Och när han kände, hur hennes smala men varma och märkvärdigt starka händer slöt sig om hans, då steg — trots skymfen, besvikelsen och den oerhörda smärtan — en annan känsla upp inom honom. Hjärtat slog lugnare, och det gjorde inte fullt så ont allra längst där inne.

Hon torkade hans tårar med sin lilla vita spetsnäsduk.

— Gråt inte, Pierre! Du kommer snart att glömma henne. Det finns så många andra, unga flickor.

— — — —

När Pierre hade varit gift i två år och nyss fått en liten pojke, blev hans hustru plötsligt sjuk. Det var någonting åt njurarna. På kvällen förlorade hon medvetandet. Sedan var hon borta hela tiden, flera veckor.

Pierre kunde inte sova, inte arbeta och inte äta. Hela dagarna satt han vid hennes säng på sjukhuset och bara såg på henne med sina stora, utvakade, sorgsna ögon.

Hur skall det gå med honom, om något händer henne? tänkte han. Med honom, lilla Jean-Christophe?

Han var ju så liten och förstod ingenting. Inte kunde han väl märka, att det var något, som fattades? Hans farmor skötte ju om honom så ömt. Men ändå. Skymtade det inte ibland i hans små bruna ögon någonting, som var som skuggan av en längtan?

Han satt vid hennes säng och stirrade nästan vilt på det bleka, dödströtta ansiktet, som han kände så väl, att han med förbundna ögon skulle kunnat beskriva varje minsta drag — men som ändå föreföll honom så ohyggligt främmande som det tillhörde en annan.

Ett ögonblick inbillade han sig, att en svag rodnad lyste upp de magra kinderna. Han böjde sig hastigt ned över kudden och såg spänt på henne. Var det livet, som kom tillbaka? Vågade han ändå hoppas?

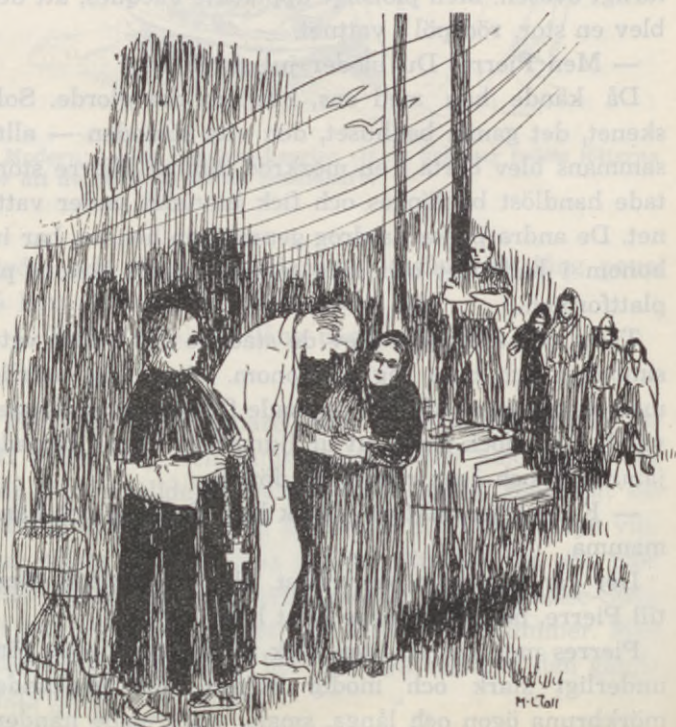
Men i nästa sekund låg hon där lika blek igen. Täckket höjde och sänkte sig nästan omärkligt under hennes andetag. Förtvivlad sjönk han tillbaka i stolen.

Sent på kvällen somnade hon in tyst och stilla. Det var som att andas på en liten trött, trött låga.

Pierre satt kvar. Det var som om han inte förstod det. Han stirrade stelt in i det avtärda ansiktet, som fridfullt vilade på kudden. Nej, det var för obegripligt. Det kunde inte vara sant — — —

Hans mor stod bredvid honom. Hon var alltid hos honom, när han som bäst behövde henne. Hon tog hans hand och smekte den sakta.

(Forts. å sid. 48.)

När julgranen kom till Sverige

VARHELST TVÅ eller flera nordbor äro församlade, nog vill man ha en julgran, då julaftonen är inne. När Nordenskjöld julen 1878 låg infrusen med "Vega" på Sibiriens nordkust, förfärdigade deltagarna i expeditionen en julgran av en naken stam av drivved, i vilken inborrats videkvistar, som hämtats från kusten. Därpå klädde man kvistarna med brokiga pappersbitar och fäste en mängd ljus i den sålunda tillverkade granen, förutom en del julklappar, som medförts från hemlandet.

På samma sätt firade man jul under en tysk nordpsexpedition år 1870. Man lyckades från en ö anskaffa rosmarinljung, varmed trästycken och kvistar kläddes, och sålunda åstadkom man en julgran, vilken säkerligen där uppe i ödevidderna uppväckte lika stor glädje som någonsin den präktigaste gran här hemma.

Granen kom in i vårt land för årtusenden sedan från öster, men julgranen kom söderifrån för något över hundra år sedan. Från Tyskland vandrade den via Danmark in i Ultima Thule. Legendariskt omnämnes ett träd med ljus redan i en handskrift från 1300-talet i den gamla schweiziska staden Bern. Där i omtalas hur en riddare, Durmars, som ridit ut på äventyr, en natt i skogen tycker sig se ett träd, vars grenar voro prydda med strålände ljus, en del stående, en del hängande nedåt. Överst på toppen av trädet såg han ett naket barn, som strålade klarare än alla ljusen. En röst uppmanade honom att fara till Rom och av påven erhålla förklaring till vad han sett. Han gjorde så. Av påven fick han veta, att trädet med ljusen betydde människosläktet. Ljusen, som stodo upprätt, voro de goda människorna, de hängande ljusen de onda. Det nakna barnet var Kristus. Huruvida denna legend står i samband med bruket av julgran, torde vara ovist. Möjligheten finnes. Allt vad som rör upphovet av gamla seder och bruk blir ju mer och mer svävande, ju längre man söker tränga tillbaka i tiden.

Den första kända beskrivning vi ha av julgranen härstammar från Strassburg. I en fragmentarisk handskrift från 1605 heter det:

"Om julen uppställer man i rummen här i Strassburg granträd, på vilka man upphänger rosor av mångfärgat papper, äpplen, oblater (flata kakor), glitterguld, socker m. m. Man brukar göra en fyrkantig ram och . . ." Här är papperet sönder och beskrivningen

slut. Som stöd för ovanstående finnes ett uttalande av en teolog i Strassburg, vilken år 1646 antecknar bl. a. följande:

"Bland andra barnsligheter, vartill man under julen använder tiden, i stället för att syssla med Guds ord, är *julträdet* eller *granträdet*, som man uppställer i hemmen, behänger det med dockor och sötsaker, varpå man skakar det samt avblommar det. (Märk här de motsvarande sydsvenska "rysta gran" och nordsvenska "plundra gran"). Varifrån detta bruk kommer, vet jag icke, det är barnsligheter; bättre vore det, att man hänvisade barnen till det andliga cederträdet, Jesus Kristus."

Som vi se var denne kyrkans man icke vidare nådig mot den stackars julgranen. Ännu skarpare är, ett 30-tal år senare, en tysk skolman, som fruktar några påvliga illfundigheter bakom det nya bruket. Han kallar detsamma avguderi och "ett satans kapell, som man bygger åt kyrkan".

Men julgranen tränger segrande fram och så småningom vinner bruket av densamma allt större utbredning. "Den kom, den sågs och den segrade", säger den danske forskaren Feilberg. Dock synes ännu uppfattningen om julgranens betydelse tid efter annan ha skiftat. Så kallade Goethe år 1774 granen "ett pyntat och sirat träd", Schiller talar om "ett grönt träd". I slutet av 1700-talet benämnes granen av en annan tysk diktare, Stilling, "livsträdet" och till slut erhöi den sin i Tyskland ännu brukliga benämning "Christbaum" eller "Weinachtsbaum", d. v. s. Kristus- eller Julträd.

Nu hade julgranen alltså blivit "rotad" i Tyskland och kom sedermera även att spridas till andra länder. Till England kom den med drottning Victorias tyskfödde gemål prins Albert år 1840 och ungefär samtidigt till Paris med hertiginnan Helene av Orleans.

Till Danmark hade den införts av tyskfödda familjer omkring 1810, möjligen ett par tiotal år tidigare, men tycktes först omkring 1820-talet ha kommit i mera allmänt bruk inom de högre kretsarna. Några årtionden senare synes den ha fått stor utbredning i de flesta hem i hela landet.

Hit till Sverige kom julgranen från vårt södra grannland helt naturligt först till våra sydligaste provinser. Tillfälligt omnämnes den någon gång i slutet av 1780-talet. Riksrådet, greve Carl Bonde, berättar i en då

Lillan har varit snäll — och får lacka själv! Undra på att det känns högtidligt.

författad självbiografi om sina barndomsminnen från 1740-talet. Han skriver bl. a.: ". . . sådana förhör (examina) företogs isynnerhet varje julafton, och sedan jag genomgått denna skärseld, blev dörren öppnad till matsalen, som var helt illuminerad med en gran, med på kvistarna bundna vaxljus och där omkring voro våra julklappar uppstädade på ett bord."

Därefter återfinna vi icke julgranen omnämnd i svensk litteratur förrän ett stycke in på 1800-talet. Skalden von Braun skildrar i en dikt, "Julaftonen förr och nu", julen i sin barndom och nämner däri även julgranen.

"Och granen se'n! En pyramid
av idel ljus, och där bredvid
ett bord med mandel och med russin."

Vidare talar han om hur modern försöker att stilla de bråkiga barnen:

". . . barn, var still!
Jag annars granen straxt vill
släcka."

Detta är troligen första gången som julgranen be-sjunges av en svensk diktare. Skaldens barndom inföll vid tiden omkring 1820, varav vi kunna draga den slutsatsen, att granen nu börjat komma mera allmänt i bruk.

Lundin och Strindberg omtala i sin bok "Gamla Stockholm" att granen mot slutet av 1840 och början av 1850 var mycket vanlig i stockholmshemmen. I "Svenska Familjeboken" beskriver J. G. Carlén år 1852 "julgranen med dess småljus, frukter och grannlåter", men så allmän hade den dock icke ännu blivit att ordet julgran ingått i allmänna medvetandet. Man söker också förgäves ordet i Dalins "Ordbok öfver

Svenska Språket", tryckt i Stockholm år 1850, där dock en mängd andra ord i samband med julen återfinnas, såsom julbord, julbock, julljus med flera. Härav kunna vi draga den slutsatsen, att julgranen omkring början av 1800-talet och i dess första hälft var bruklig endast i de "högre och högsta" kretsarna och först därefter vunnit mera allmän spridning. Under-teknad minnes, att julgranen ännu så sent som på 1890-talet var långt ifrån allmän ute på landsbygden i Dalarna och södra Norrland.

En sed från Östergötland på 1840-talet, vilken helt visst torde ha varit ett slags föregångare till bruket av den då mindre vanliga julgranen, bör kanske här omnämnas. Man plögade där annandag jul inviga dansstugan på så sätt att fyra vitklädda flickor inträdde i salen. Två av dem buro förfriskningar, de båda andra buro mellan sig en liten gran med tända ljus. Denna, "den brinnande busken", som den kallades, nedsattes på golvet, varpå man dansade ringdans omkring den. Därefter placerades den på ett bord, där den fick kvarstå, medan dansen pågick.

Före julgranens tid brukade man på landsbygden vid jultiden uppresa s. k. *julruskor* framför husen, oftast ordnade i kors och stjärnfigurer. Det står oss ju fritt att antaga, att, som en författare säger, "julgranen är julruskan, som flyttats in i huset". Det kan ju mycket väl tänkas, att denna ruska utgjorde en symbolisk gren av ett annat träd — "livsträdet".

Var har man då att söka upprinnelsen till föreställningarna om "livsträdet"? En gammal legend från medeltiden kan måhända vara ett spår att följa. Det är legenden om korset. Den lyder i korthet så:

När Adam och Eva som straff för sin ohörsamhet drevos bort från paradiset överflöd ut på de med törnen och tistlar bevuxna ödemarkerna, medförde de dock en hoppets ljusglimt. Gud lovade nämligen Adam, att han en gång skulle få del av "barmhärtighetens olja".

I många och hårda år hade de första människorna levat i Hebrons dal. Abel var mördad, Eva hade dött och Adam började svårt känna tyngden av de 932 år, som han strävat fram i dalen. Han kallade då på sin gode son Set och uppdrog åt honom att gå till paradiset och hämta den "barmhärtighetens olja", som Gud hade lovat honom.

Då Set frågade efter vägen sade Adam: "Du skall gå mot öster på en grön väg, på vilken du icke kan taga fel, ty du skall i det frodiga gräset finna de vissna spåren efter din moders och mina fötter. Så stor var vår synd att där vi satte vår fot, grodde aldrig sedan ett grönt strå."

När Set nått fram till paradiset port, lägrade sig en dimma runt omkring honom, och han hörde en röst som sade: "Jag känner ditt ärende. Ännu är dock icke förlåtelsens tid inne. Fyra tusen år skola ännu förgå, innan den port, som stängdes på grund av din faders olydnad, åter blivit öppnad. Som pant på den förlåtelse, som skall komma människosläktet till del, skall

en gång återlösningens träd gro på din faders grav. Se, vad han förlorade på grund av sin olydnad!"

Nu fick Set genom den öppnade porten blicka in i paradiset härlighet. Han såg ett stort träd, vars högsta grenar sträckte sig upp i himmelen. Överst i trädets topp såg han ett litet barn, som strålade likt solen, och barnet vilade i skötet av en vacker kvinna, vars ansikte lyste som klart månsken.

Åter sänkte sig en dimma över nejden och rösten talade till Set: "Gå nu hem! Jag giver dig trenne frön att föra med till din fader. När du om tre dagar träffar honom, är hans liv utrunnet. Säg honom, att du har sett Guds son, som skall sona dina föräldrars synd. Han skall bringa eder barmhärtighetens olja, när tiden är fullbordad."

Då Set kom hem framförde han hälsningen till Adam. För första gången sedan Adam lämnade paradiset syntes nu ett leende på hans läppar och han sade: "Nu har jag levat länge nog, tag nu min själ, o Herre!" Och så slöt han sina ögon i hopp och frid.

Set begrov honom på Golgatas kulle och i den dödes mun lade han de trenne frön, som han medfört från paradiset. Tre skott växte sedan upp till en alns längd. Av det ena blev en cypress, av det andra en ceder och av det tredje en pinje. Utan att bliva mycket större stodo de så från Adams tid till Noak, från Noak till Abraham, från Abraham till Moses, och aldrig fälldes de, som andra träd, sina blad utan stodo ständigt gröna.

Under tåget från Egypten förde Moses de trenne plantorna med sig och planterade dem vid Tabors berg, innan han dog. David hämtade dem på Guds befallning och förde dem till Jerusalem. Genom dessa skulle Herren sända sin frälsning till människorna och i dem doldes korsets hemlighet. På den plats, där David ställde plantorna, slog de rot och började växa hastigt. Grenarna slingrade sig samman och av de tre stammarna vart så till slut en.

När Salomo sedan höll på att bygga det nya templet, felades en bjälke, som skulle vara längre än alla andra. Man fick då ögonen på detta träd, som reste sig högt över alla andra, och fälldes det samt tillyxade efter noggrant mått en bjälke. Men när denna skulle passas in på sin plats, var den för lång, trots noggrann måtttagning. Den kapades, men blev nu för kort. Då vart Salomo vred och lät släpa den till bäcken Kidron för att tjäna som spång och trampas av rättfärdiga och orättfärdiga.

När drottningen av Saba, som var fjärrsynt, fick se

Barnen ha fått hälsa på i jultomtens verkstad och berättar just om sina julklappsönskingar — medan farbror jultomten snällt och fogligt noterar.

stocken, tog den för henne bilden av ett kors, på vilket Frälsaren hängde. För att förhindra att något sådant skulle ske, lät Salomo gräva ned bjälken i ett djupt hål och täcka väl över den med jord.

Efter århundradens förlopp bragte regn och oväder bjälken åter i dagen. Så kom den betydelsefulla påsken, då Kristus dömdes till korsets död. När timmermannen gick ut att söka virke till korset, fann han bjälken och av denna förfärdigade han nu det kors, som sedan restes på den kulle, där Set en gång i tiden hade begravt Adam och sått de trenne fröna från "Livets träd". När blodet droppade ned från den korsfäste, föllo dropparna på Adams dödsbänke och så sonade den andre Adams blod den förste Adams synd.

Under medeltiden betraktades korset på Golgata som det nya "livets träd", vars frukter skulle skänka ett evigt liv. På gamla bilder ser man också ett stort träd, som överskuggade jorden och vars grenar sträcka sig ända upp i himmelen. På stammen, skynd av grenverket, ses den korsfäste Frälsaren.

I de julskådespel, framställande paradiset och syndafallet, som man uppförde under medeltiden, bars på scenen in ett enträd, smyckat med brokiga band och äpplen. Detta uppställdes på den del av skådeplatsen, som skulle föreställa Edens lustgård.

Om vi också kunna spåra fröet till den första "juluskan" ända långt tillbaka i heden forntid, är det dock otvivelaktigt, att julgranens uppträdande i den gestalt, den sedan 1600-talet haft, är att söka i den kristna föreställningen om "Livets träd".

Pieter Brueghel —

den siste primitive, den förste moderne målaren

av fil. kand. Ragnar Matsson

V NEDERLÄNDSK konst, som under ockupationsåren tagits i "beskydd" av konstälskande representanter för "herrefolket" anordnas för närvarande en utställning i Musée Royal i Bryssel. Det är en imponerande samling, ty i konstens historia har det nederländska folket gjort en enastående insats. Man behöver bara nämna namn som Pieter Brueghel, Rembrandt och van Gogh — tre milstolpar i bildkonstens historia — många andra framstående flamländare och holländare att förtiga.

Rembrandt och van Gogh är permanent eller tillfälligt väl representerade i Sverige, medan Brueghel är mest känd genom reproduktioner. Stockholms högskola äger den förnämsta, "Bönder överfallna av landsvägsrövare", en kopia utförd av den äldre Brueghels son, Pieter Brueghel den yngre. Sammanlagt är ett fyrtiotal målningar kända av Brueghel d. ä., kallad Bond-Brueghel på grund av att han hämtat sina flesta motiv ur folkets och böndernas liv. Hälften av dessa målningar finnas tack vare kejsar Rudolfs samlarint i Wiens konsthistoriska museum, de övriga i Bryssel, München, Berlin, Milano och Neapel. Några ha också hamnat på andra sidan Oceanen. Köpenhamn har ett skissartat utkast till "Fastan och fastlagen", en fet-

lagd man angripen av ett magert par, men det är också allt.

Att Brueghel är föga representerad i våra och de andra skandinaviska ländernas museer innebär inte att han är mindre känd, vare sig av den konstälskande allmänheten eller av utövande konstnärer. Bland de senare kan nämnas Emil Johanson-Thor, vilkens senare landskapskonst har beröringspunkter med Brueghels. Marcus Collin är inte alldeles oberörd av den store flamländaren, och även hos en så exklusiv konstnär som Nils von Dardel kan man märka ett brueghelskt inslag, jämför t. ex. hans En dandys död med Brueghels Schlaraffenland.

För övrigt torde man kunna säga att av de äldre konstnärerna kan ingen tävla med Brueghel i popularitet. Och han är populär, uppskattad och beundrad endast och allenast genom sin konst, dess verklighetsnärlighet, dess fullödiga och äkta halt.

Om hans liv känner man nämligen mycket litet. Man vet att han är född omkring 1525 i en by nära holländska gränsen och den i konsten inte alldeles okända staden Breda, vars namn odödliggjorts genom Velázquez berömda verk Överlämnandet av fästningen Breda. Byns namn var Brueghel och så fick han också heta som konstnär. Föräldrarna var troligen enkla flamländska bönder. Från barnsben har han insupit bondmiljöns alla mustiga och doftande detaljer för att sedan som mogen konstnär förläna dem liv och åskådlighet som ingen annan förut och knappast heller senare.

På något sätt måtte den unge bondpojken visat anlag för det konstnärliga yrket. Han sattes nämligen i lära hos Peter Coeck van Aelst, en i Italien utbildad målare och arkitekt och med rang och värdighet av kejsar Karl V:s hovmålare. 1551 blev han medlem av Antwerpens målargille och företag därefter den sedvanliga

P. Brueghel d. ä. Landskap med Ikarus fall. Tempera. Storl. 73,5×112 cm. Bryssel, Musée Royal. Beklagligt bara att färgerna icke komma fram på bilden.

Italiarensan för att studera Rafael och Michelangelo, tidens stora gudar. Några större spår i hans konst satte emellertid inte den italienska renässansens måleri. Han fortsatte efter hemkomsten 1553 i den inhemska traditionens spår, förnyade och uppfriskade realismen. Något hade han dock med sig — han hade lärt sig beundra italienarnas komposition och helhetskolorit i motsats till det inhemska måleriets bjärta lokalfärger. Hans senare konst är en fulländad syntes av den flamländska allmogekonsten och den överlägsna, vetenskapligt fastställda italienska kompositionsformen.

Den samtida konsten tog sina motiv ur traditionen, ur historien — både den bibliska och profana, från det som varit. Brueghel skildrade det som är. I denna mening kan han sägas ha varit en impressionist 300 år före sin tid. Detta är hans största insats, och redan i sina första verk efter hemkomsten visar han prov på denna sin styrka, att kunna se och skildra det liv som levdes runtomkring i landet i Guds härliga solsken.

På färden till Italien reste han över Alperna och där fick han se något som på en invånare från det flamländska låglandet måste göra ett mäktigt intryck. I litteraturhistorien brukar man säga att Rousseau var den förste som upptäckte Alpernas skönhet, men Brueghel är två hundra år före honom i konsten. Troligen färdades han väl till häst och hade god tid på sig att uppleva naturomgivningen, ja han tyckes som en konstkritiker skriver "ha slukat Alperna och givit dem ifrån sig vid hemkomsten". Dessa teckningar är något fullständigt nytt inom landskapskonsten, inte längre ett småplock av detaljer utan helheter, organiskt gripbara och sedda i sammanhang.

Teckningarna utgavs som raderingar av det stora kopparsticksförlaget Hieronymus Cock, där Brueghel nu fick anställning. I detta stora förlag som gav ut andaktsbilder, mytologiska bilder, landskap och porträtt för hela den köpstarka nederländska marknaden och även arbetade för export, en slags motsvarighet till den moderna illustrerade veckotidningen, fick Brueghel skämtavdelningen på sin lott. Förlagets devis var "Aux quatre vents" — och åt alla fyra väderstrecken spriddes nu Brueghels satiriska och didaktiska serier Dygder och Laster. Han ansluter sig när-

P. Brueghel d. ä. Månadsbilden Juli. Oljemålning på trä. Storl. 117×160 cm. New York. Metropolitan Museum of Art.

mast till sin landsman Hieronymus Bosch, men den grundväsentliga skillnaden och Brueghels särart visar sig snart. Boschs bilder var drömsyner och groteska fantastier, Brueghel håller sig till verkligheten, så långt allegorien medger. Hans serier gör lycka, han gifte sig med en dotter till sin gamla lärare Pieter Coeck van Aelst, lämnar slutligen teckningen och förlaget efter åtta års tjänst och börjar nu då han troligen gjort sig mer ekonomiskt oberoende att måla, dels i tempera, dels i olja. Från 1559 har han signerat sina bilder med namn och årtal — en procedur som han icke ansåg den tillfälliga produktionen för Cock-förlaget lika värdig som måleriet i färg och olja, för helt andra ändamål och syften.

Denna sista period av Brueghels liv varar dock inte länge, endast ett decennium, innan han ryckes bort av en för tidig död 1569 i sina mest produktiva år. Vad han dock hann med att skapa under denna tid, från sitt 35:e år till sin död i 45-årsåldern är tillräckligt för att ge honom en plats bland målarkonstens störste. Han hade inte som Michelangelo några stora kyrktak och rymliga murytor att dekorera. Även i sina målningar rör han sig med det lilla formatet, bredden går sällan över en meter och materialet är ofta trä, vilket gav formatet en naturlig begränsning.

Ett av de tidigaste verken efter teckningsperioden är "Landskap med Ikarus fall". Framställningen ansluter sig nära till Ovidius berömda metamorfos. Daedalus hade med sin son Ikarus inspärats i den labyrint han byggt åt konung Minos på Kreta. För att rädda sig ur fångenskapen förfärdigade han åt sig och sin son fjädervingar som fästes med vax. Under

P. Brueghel d. ä. Barnamordet i Betlehem. Oljemålning på trä. Storl. 111×116 cm. Wiens konsthistoriska museum.

flykten kom emellertid Ikarus för nära solen, vaxet smälte och han störtade i havet. Det är denna episod som Brueghel skildrar. Typiskt för Brueghel har huvudmotivet en undanskymd ställning. I detta fall kan man säga att det t. o. m. är nästan bortblåst. Av Daedalus ser man ingenting. Ikarus har störtat i havet och endast hans vita ben syns ovanför det blågröna vattnet. Fåren med herden och fiskaren, vilket allt omtalas av Ovidius finns dock med och mera accentuerat. Men huvudintresset riktar sig mot en plöjande bonde i förgrunden i röd blus och grå veckig kolt, som slänger sin ägare om benen, medan han dansar fram bakom plogen och den trygga ardenneren, som går i sirligt och mjukt svängda plogfårar. Över landskapet vilar ett skirt vårljus. Motsägelsena i framställningen utgör en del av dess tjusning. Solen står lågt vid horisonten, och nära denna sol kan Ikarus inte ha svett sina vingar. Skeppens segel är fyllda av en förlig vind, men landskapet vilar i en orörlig stillhet. Solen i denna ställning skulle ha gett långa slagskuggor, men se på bondens fötter — knappt aningen av en skugga. Och dock är det ljuset i denna målning som ger framställningen dess spännvidd och antydning att något stort sker mitt under de vardagliga händelserna till lands och på vatten.

Detta konstverk kan väl tänkas representera någon av vårmånaderna i den stora svit av månadsbilder, som Brueghel producerade mot slutet av de tio åren. Alla är mästerverk. På ett otroligt skickligt sätt har han fått fram den skiftande dagern i de fem månader han hann med att göra färdiga, *december* med jägare och hundar på vit snö under en grågrön himmel och

flaxande fåglar, *mars* med trädbeskrining och fastlagsupptåg och tunga moln som driver tungt från havet och lägger landskapet i en dov skugga, *juni* med höbärgning och räfsande och gångande skördefolk, ljusa berg i bakgrunden som vila i sommarlätt soldager och i vänstra bildkanten en bonde som platt till marken ägnar sin breda lie en ingående uppmärksamhet, *november* har hemvändande herdar med kreatur, färgerna finns ännu kvar i landskapet men högt på en gren mot en höstklar himmel, som vid horisonten fördunklas av hotande molnmassor, sitter en ensam fågel och varslar om vinter och

mörkare tider. *Juli* är livets mittpunkt, då faller solljuset som mest strålande och då mognar säden till skörd, ger bröd för hela det kommande året. En sådan månad är arbete och slit men också en högtid och en förnöjsam vila mitt uppe i allt jäktet i förvissning om att nu har jorden givit och givit nog för denna gången. Sädesfälten är täta, mogna och gula och sädeskärvarna stå nära varandra på den korta stubben.

Som prosatext till Brueghels julibild kan man läsa en annan stor realists beskrivning av samma arbetslandskap men sett på närmare håll, av Linné på Upplandsslätten.

"Lantmannen var ute överallt i fullt arbete. Somliga bönder slog av säden med lien, under det att deras kvinnfolk, som voro om huvud och armar helt vita, sammanbundo henne. Somliga körde hem sin råg, somliga tröskade, somliga sönderknogo koklarna med sladden, somliga jämkade åkern med järnharven, somliga sådde ut vinterrågen, somliga harvade ned kornen, somliga jämkade åkern med välten, under det att vallebarnen sjöngo och blåste i sina horn för boskapen, som betade i de avslagna ängar, ända tills det kulna aftonvädret begynte vissla och klara solen nedsjunka under horisonten . . ."

Det utilistiska 1700-talet har kommit in med några redskap, järnharvar och vältrar men annars är bilden exakt densamma som det nederländska 1500-talslandskapet.

Men icke alltid får byfolket leva i denna fred och arbetslycka. Krig och oväld drar in över landet. Hertigen av Alba, utskickad av den spanska världsmonarkien att tukta och mästra de uppstudsiga nederlän-

darna, drar fram med sin soldatesk under härjningar och våldsdåd. Det händer 1567, och från denna tid daterar sig ett av Bruegels berömda verk "Barnamordet i Bethlehem", som på Brueghels målning försiggår i en liten holländsk by. Tidigt en vintermorgon har byborna väckts av en ryttartrupp i svärd och pansar. Soldaterna bryter sig in genom dörrar och fönster, sliter barnen från sina mödrar och hugger tills snön blir röd. Hundar tjuta, kvinnor kvida, männen klaga för stadens villrådiga borgmästare som kommer ridande i hatt med fredlig plym och intet förmår. Endast rytterchefen är tyst, stumt åseende denna blodiga lek utförd på en nådig herres befallning. Det finns inget patos, ingen lidelse i denna skildring, den verkar genom sin berättande saklighet, sitt nästan dokumenterande sanningsvärde. En samtida beskådare kunde väl inte undgå att tänka på Albas våldsregemente, och den besökare som i dag står framför konstverket i Musée Royals samlingar saknar inte heller anknytningspunkter till ett långt senare och långt mörkare skede i detta hårt prövade folks historia.

I Bonddansen och Bondbröllop är Brueghel tillbaka till sin levnads och sin konstns källa — humorn som förlöser och försonar allt. Men samtidigt, från de allra

sista åren, är också De blindade — den suggestiva skildringen av en blind som leder sex andra blindade till fall mot ett förrädiskt djup — och Misanthropen, den gamle som i tungt vemod över människornas trolöshet går sin väg genom livet och bedrages av krumböjd man som med ett raskt snitt med sin kniv berövar den gamle hans penningpåse. Dessa båda verk vittnar om att konstnären nåtts av andra stämningar. Livets allvar och tyngd har fördjupat hans syn och lett hans konst in på delvis nya banor. Hur den fortsättningsvis skulle ha utvecklats kan man endast ana på grundval av dessa verk och några andra, t. ex. Den otrogne herden och Krymplingarna. Som det nu är bäres Brueghels livsverk av en osedvanlig enhetlighet.

Porträttet av den gamle misanthropen är motsatsen till ett självporträtt. Icke inåtvänd och grubblande var Brueghels väg genom livet. Med glada och leende ögon såg han på sin omvärld, såg folket i arbete och fest, naturen och atmosfären i dess skiftningar och lek.

Sällsynt levande visar han oss ett folk som under hårda tider söker sin tröst i arbetet och den enkla glädjen i väntan på den fredliga månaden julis välsignelser.

Ragnar Mattson

P. Brueghel d. ä. Misanthropen. Tempera. Storl. 86×85 cm. Neapel. Museo Nazionale.

Vår julpristävlan:

Min dyrbara Lovisa!

Alfred Svensson i Alingsås är lika poetisk som han är blyg, vilket till fullo torde framgå av det brev som vi här är i tillfälle publicera. Studerar man närmare Alfreds epistel, skall man finna att där är inströdda inte mindre än tio begynnelse-rader till kända svenska dikter. Den käre läsarens uppgift är nu att finna dessa tio verscitat (observera att inget är kortare än tre ord!) och att även tala om vad respektive författare heter.

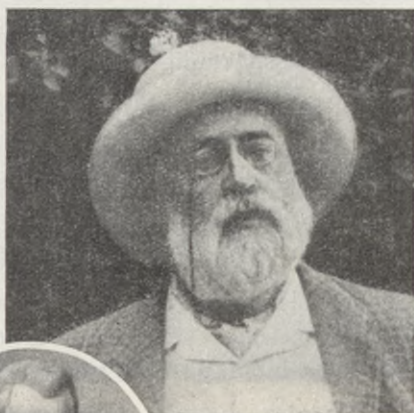
Gösta Knutson.

Alingsås den 23 december 1946.

Min dyrbara Lovisa!

Det är med darrande hand jag nu griper till pennan, men jag har dock beslutat mig för att nu måste det ske. Muntligen har jag aldrig vågat komma fram med vad jag nu kommer att skriftligen för Dig — och endast för Dig — framlägga. Käraste Lovisa, Du vet att den första gång jag såg Dig, så fattade jag varmt tycke för Dig. Minns Du den dagen — eller rättare sagt den kvällen? Jag upplever den ännu i tankarna. Sakta, sakta röra sig björkarnas blad, fåglarna släppa blott svaga pipanden ifrån sig, kvällens guldmoln fästet kransa, och där kommer Du med Ditt stilla leende på Dina förtjusande läppar. Vi rodde i den gamla ekan, allt var så stilla, o stilla, och mycket blev icke sagt oss emellan. Kanske trodde Du att jag var en bortkommen trögmåns — men nej, Lovisa, icke så! Jag är poet, jag är en diktarnatur, som icke säger mycket i onödan, men när jag säger något, så har det mening, innebörd och betydelse. Å, denna kväll, jag glömmer den aldrig! Hör Du ej bjällrorerna? Hör Du hur sången på avstånd ljuder från Nykterhetsvännernas sommarhem? Jag vågade sakta stryka Din mjälla arm, när vi skildes åt — minns Du det? Men ännu var Du i Ditt förhållande till mig fröken Eriksson, likaväl som jag var herr Svensson.

Jag torgför ej mitt hjärtas lust och kval, Lovisa, men nu är stunden inne. Du måste veta vad som rör sig

TIO SKALDER

- TIO CITAT

inom mig. I denna stund, när midvinternattens köld är hård, när snön knarrar under medarna och när klappar lackas i slott och koja, i denna stund vill jag öppna mitt härta för Dig.

Lovisa, minns Du andra gången vi träffades? Dina föräldrar bjödo på en förträfflig strömmingsflundra med dillsås (eller om det möjligen var sås av persilja), men vad tänkte jag på maten? Runt oss står naturen i sin sommarfägring, rosorna blomma och dofta, solen glimmar blank och trind, men vad tänkte jag på naturen? Blott på Dig tänkte jag, käraste — märkte Du det?

Minns Du, Lovisa, när jag djärvdes kyssa Dig på handen? Det var tredje gången vi träffades. Stor och högtidlig middag hos charkuterihandlaren. Jag är på misshumör, känner mig betryckt. Men jordens oro viker, himlen öppnar sig, när jag får syn på Dig i Din rosa klänning (eller om den möjligen var gredelin). Vi dansade med varandra, två å fyra danser. Vi skämtade och skrattade och berättade befängda historier för varandra. Och Du undrade om jag inte ville kalla Dig Lovisa...

Om jag ville...

Lovisa, det var då jag vågade kyssa Dig på Din hand, spröd och fin som vore den gjord av porslin.

Säg, minnes Du måhända fjärde — och hittills sista — gången vi träffades? Det var i förra månaden, novemberdimmorna hängde över land och vatten. Jag var nog förmäten att uppsöka Dig i Ditt hem, medförande en ask med de finaste kolakarameller. För Dig, käraste, var denna ask avsedd, men när jag redan i entrén såg hur Din lilla syster, den stackars Nelli, satt och grät efter en eller annan tillrättavisning, som hon erhållit av sin faster (eller om det möjligen var moster), kunde jag icke annat än skänka henne den till Dig ämnade asken med gotterna. Det var mitt goda hjärta som tillstodde mig denna handling. Käraste, Du misstuckte väl icke detta? Sårade jag Dig männe? Jag tyckte att Du verkade en smula dyster till sinnes, och när jag vid avskedet ville helt höviskt kyssa Din hand, drog Du den tillbaka, som vore Du en skygg, skadskjuten hind.

Käraste, till flydda tider återgår jag nu icke längre. Nu gäller det framtiden. Rakt på sak vill jag spörja Dig: vill Du bli min maka?

Tecknar Alingsås som ovan

Med tillgivenhet och högaktning
Alfred.

Den först öppnade rätta lösningen belönas med

Första pris 75 kr.

Andra pris blir 25 kr., tredje pris 15 kr. och fjärde pris 10 kr. Dessutom utdelas tre tröstpris, bestående av tidskriften Status under ett år. Skriv tydliga lösningar och sänd in dem till Status redaktion Kocksgatan 15, Stockholm, före den 15 jan. 1947. Lösningen och pristagarnas namn meddelas i februari numret. Tävlingskuverten skola vara märkta "Tio skalder — Tio citat".

Julkikarn

av
Martin Nilsson

Sen ser vi butiker som skylta
med kalv-fläsk-och-köttblandad sylta
och korvar, vad alla de heta,
två-tre-meterlånga och feta,
och julskinkor, vida som balar,
och lutfiskar, stora som valar,
plus oräkneliga finesser
av julbordets delikatesser.

Go vänner, här har ni mej åter —
som förr står jag åter och låter
er veta på nytt, att jag haver
stor lust till att hålla palaver
om saker och ting i vår samtid,
ja, även vår närmaste framtid
hoc est aktuell — på tapeten:
vår signade jultid, ni veten.
Men nu skall en kikare visas
i vilken det rosas och risas
allt som sig runt om oss tilldrager
i jultidens vintriga dager.
Och allt vad jag kräver för titten
blir inte stort mer än ett vittin,
ty priset — o glädens och bäven —
är STATUS, ni håller i näven.
NI hjärtligen välkomna ären
att titta i kik-makapären
och se vad där finnes av värde
av sånt som för stund är på färde.
Först skådar vi landet i vinter —
sen staden, där mänskorna slinter
och vinglar, likt vingklippta skator,
i trängsel på halkiga gator.

Därnäst finns butiker som sälja
vadhelst man behagar att välja
av olika pryttlar och prylar,
manicker, mojänger och sylar —
och granrockar, cellullkostymer
för magra och feta volymer,
och damkläder, utav de slagen
som skönast framhäva behagen;
nylonstrumpan, kallad "Elastic",
och utsökta dräkter av plastic,
så skira att — o vilken blunder —
man ser allt som finnes inunder.
På tal ja, om plastic, go vänner,
så tycker jag på mej jag känner
att snart, genom plastic, uppfinnes
en kräm, vilken sedan utvinnes
av farmakopé-eskulapen
till fromma för läk-vetenskapen.
Med krämen bemålar dom kroppen,
från stortån till skalpen på knoppen,
och strax som en glasgubbe står man.
Därav, kära vänner, förstår man,
att får vi blott plastic-bemålning —
ajöss sen med röntgenbestrålning!

Och vidare är att bemärka
hur alla för julhelgen verka —
först farsan som sliter och drager,
för julkovan slavar sej mager —
sen morsan med stöket och skrubbet
och skubbet på stan efter krubbet
och sen har det vanliga böket
att laga till krubbet i köket,
men, dock, är en strålande pärla
för jämnan från arla till serla.
Och sen har vi ungarna, rara,
de flyga och flänga och fara
och skutta som vilda kaniner,
och smyga, med hemliga miner,
omkring i en avkrok av huset,
som vore de skygga för ljuset;
de fnittra, de tissla och tassla —
med snören och papper de prassla
och skriva en vers sen, på lappen,
den lappen de klistrat på "klappen",
och mixtra med lack över låga
— usch, tänk er, att bara de våga —.
Men sist, i allt smetet och smacket,
de sätta sig illa uti lacket.

Och tomten, av saga och sägen —
den möter vi numer' på vägen
och gatan, och in i butiker —
han går där så lysten och fiker,
men ser väl mest ut som vi andra,
där han på sin köptur ses vandra.
Fast sedan, på kvällen, han klär sej
och helt som en tomte betar sej,
med vitskäg, och sück uppå ryggen —
en tomte, en säker och trygg'en.
Och ungarna tror; han är äkta —
vill säja, de senast utkläckta —.
De äldre, de taga till flabben:
Åh, larvare, de e ju stabben!
Och tomten, av saga och sägen,
han står där, en aning förlägen.

Men, kära go vänner, förlåt mej —
så jag, gamla mänskan, bär åt mej —
att stå här, mitt usla spektakel,
med snack som ett annat orakel,
och sia om jultidens gåta
och uti min kikare låta
er taga en långtitt på livet —
att det osar båg, är ju givet.
Dock — hoppoms att glädjen och fröjden
går med en raketfart i höjden,
och att ni får sjunga och skratta
och bugga och svinga och pjatta
och rumba omkring och karutta!
Men — innan ni dansa och skutta,
och börja vid julbords-syrprisen
begå den lekamliga spisen,
ni bör, enligt sed som är bruklig,
först tänka på den som är sjuklig
och fattig — vars jul blir makaber —.
Fort, skramla ihop lite schaber — ! —
och sänd sen, med ilbud, dem över
till den dessa schaber behöver.
Den formen är säkert den bästa
av välgörenhet mot vår nästa.
När detta är gjort, kan ni sätta
er makligt till bords för att mätta
de glupande hungerbegärens.
Men — veten, go vänner, och lären:
för stora portioner ej tagom —
nej, njutom med mätta, så lagom,
ty eljest kanhända, i plågor
ert kroppsskrov sej häver i vågor,
och ni måste njutningen sluta
och brådan till magdoktor'n kuta
för att, under klagan och ulan,
läns pumpas i magiska kulan.
Där har ni besked, att i trevnad
begå eran juliga levnad —
och sen vill jag buga och tippa:
En frid- fred- och fröjdefull hippa !!

TOMBOLA!

av Hans Botwid

LOTTFÖRSÄLJAREN stod i hörnet utanför apoteket. I gatukorsningens övriga tre hörn var allt sig likt, såvitt fröken Ekman från blomsterhandeln kunde se. Att hennes före detta fästman stod i bankhörnet med händerna gömda i den korta rocken och spatserskärpen hängande på högra nedre knappen, var ingenting ovanligt. Han stod där varje förmiddag. Kaptenen ville inte se vatten, därför föredrog han stadens centralare delar. Kaptén Sjöström tyckte så illa om vattennumera, att hon förmodade att han ryste åt sitt eget namn. Sedan den sommardagen då han från kommandobryggan såg Stora Sjöödjuret, gick han aldrig mer ombord på sin båt. Av nåd fick han halv pension. Och mer blir det väl aldrig, tänkte Maria Ekman.

Hade "Sjöödjuret" väntat några år till, innan det visat sig för honom, skulle han kanske haft utsikter till hel pension.

Från radio- och grammofonhörnet hördes som vanligt musik. I Konsumhörnet övervägde ett par skolgrabbar om de skulle köpa äpplen nu på frukostrasten eller knallpulver på eftermiddagen. Maria Ekman tvekade inte om vad hon skulle köpa — en lott! Ännu hade hon aldrig vunnit något, men hon tvekade inte ändå. Till sist skulle hon vinna, och då blev det också en vinst som det var något med. Hon visste att hon hade tur. Bekanta, som brukade vinna allt möjligt småkraf, trodde hon var avundsjuk. Men hon väntade hellre på den stora vinsten, än hon vann lite skräp då och då.

Lottförsäljaren var klädd i kiosk, men hon såg en hand full med lotter sticka ut. När någon gick förbi, blev också huvudet synligt. Lottförsäljaren var professionell. Hon kände mycket väl igen honom, även om han inte alltid stod här utanför apoteket. Han hade sålt lotter åt musikernas tombola, åt Barnens dag, åt de arbetslösa, åt de blinda, åt nästan alla, som fått de högre samhällsmakternas tillstånd att anordna tombola. Och han hade visst samma blå kiosk varje gång. Nej, Barnens dag hade egna stånd. Hon visste till och med var Barnens dags-gubbarna hade källaren, där de flera dagar bar ner delar sedan de tagit i sär lyckans alla kiosker på gator och torg.

Hon lät blicken snedda över till hörnet där kapten Sjöström stod. Den där, som haft sån otur i hela sitt liv, köper nog inga lotter, tänkte hon. Men sedan siktede hon åter på den lilla blå kiosken och gick målmedvetet och tryggt mot den utsträckta handen. Hon höll väskan i handtaget och slängde med den på ett särskilt förnöjt sätt. Hon hade lottpengarna i väskan. Karlen i kiosken hade varit förskräckligt envis i går när hon gick in på apoteket. Antagligen kände han igen henne och visste att hon brukade köpa lotter. Men hon hade inte tänkt att hon skulle köpa någon förrän i dag, därför hade hon väntat. Om hon köpt en lott i går och det blivit en nit, skulle hon ha trott att där fick hon för att hon inte dröjde. I dag skulle hon köpa två här och två borta vid torget.

Just som hon hunnit så nära, att hon kunde höra gubben i kiosken ropa till dem som gick förbi, svängde en stor lastbil in till trottoaren och stannade. Chauffören hoppade ur och hejdade henne:

— Säg, frun!

Han var lång och ljus, ansiktet var väderbitet och veckigt, ögonen och tänderna sken i det leende han försökte blidka henne med.

— Jag är ingen fru, sade hon. Och aldrig har jag varit det heller.

— Nej, jag förstår väl det, sade chauffören, men skulle man ropa fröken, så kunde det ju verka som man ville fria! Och det var inte min avsikt. Inte just nu åtminstone.

Han stod framför henne i skinntröja och med mössan ner på näsan.

— Nå, vad var det ni ville nu då? frågade Maria.

Nu lyfte han ena armen och gav mössan skjuts så att han fick den bak i nacken i stället.

— Jo, jag tänkte fråga om ni har lust att köpa en lott tillsammans med mig? Jag såg på er att ni hade beslutat er för att pröva lyckan.

— Men herregud människa, ni känner mig ju inte! sade Maria bestört. Hon hade trott att han skulle fråga efter någon gata som han skulle till.

— Hur är namnet? frågade han och smilade.

— Fröken Ekman.

— Och adressen?

Nu la han till och med huvudet på sned, men Maria ilsknade till:

— Hur så?

— Jo, om vi ska köpa lott tillsammans så måste vi ju ha varandras adress, ni ska få min också, halkade han över från det ena till det andra som om allt redan vore klappat och klart och ingenting att resonera om.

— Vi ska visst inte köpa nån lott tillsammans! sade Maria. Jag vill helst vara ensam om mina lotter.

Chauffören skakade på huvudet och såg beklagande ut.

— Det är alldeles fel, förklarade han. Ni skulle aldrig köpa någon lott ensam. Ni har otur. Ni kommer aldrig att vinna, om ni inte spelar tillsammans med någon.

Maria ryckte till. — Har jag otur?!

— Ja, det har ni, och det var just därför som jag alarmerade just er! framhärddade mannen i skinnjakkan. Jag såg med detsamma att ni var en människa med otur.

Maria såg sig omkring på sin päls, hon tittade på handskena och på skorna. Det var inte något fel på någonting. Och frisk och tjock visste hon att hon såg ut. Så oförskämt att påstå att det syntes på henne, att hon hade otur.

— Jag har alltid haft tur, värjde hon sig, alla som känner mig vet att jag har tur. Hur kan ni vilja köpa lott tillsammans med en som har otur förresten?

— Därför att det är den rätta kombinationen för mig svarade chauffören och såg klyftig ut. Jag har själv tur, men om jag köper lott tillsammans med en annan som också har tur, då blir det ingenting. Likadant om jag köper ensam. Men halverar jag med en som har otur — då vinner jag absolut. Då kan jag vara alldeles säker.

— Men jag försäkrar att jag inte har otur, sade Maria och vred sig besvärad och plågad. Hon ville gå. Hon skulle ha velat gå ifrån karlen för länge sedan. Men hans påstående att hon hade otur, skrämde henne. Hon kände sig inte lika säker som förut. Hon tänkte på sin blomsterhandel som hon helt enkelt fått som gåva av förra innehavarinna och som gått framåt så att hon snart skulle flytta över i en större lokal. Var inte det tur! Hon tänkte på att hon varit nära att gifta sig med honom som stod därborta i hörnet, kapten Sjöström. Om Sjödjuret visat sig för honom bara ett halvår senare, så hade de varit gifta och så hade hon haft en stackars förryckt grubblare att ta hand om. Men hon hade sluppit. Det kunde väl kallas tur! Ja, visst hade hon tur. Det kunde inte vara sant, att hon såg ut som en människa som hade otur.

— Jag har en kolossal tur, underströk hon ytterligare. Hon ville att den långe, fräcke chauffören skulle erkänna att han misstagit sig. Annars skulle hon vara rädd att hans påstående betydde en vändning för henne, så att hon hädanefter skulle komma att ha evig otur.

— Jag såg ett litet drag kring munnen och någonting i blicken hos er, när ni kom gående här på trottoaren, det var därför jag hejdade er, påstod den glade chauffören. Det draget och den blicken har ingen, som inte ständigt och jämt är rädd för otur. Det där är den

rätta lottkompanjonen för mig! tänkte jag. Ni gick så långsamt och svängde med väskan och försökte se belåten ut, men det var bara för att hålla borta oturen och locka till er turen. Och nu har ni en chans! Köp lott tillsammans med mig, så vinner ni!

— Usch, människa, ni tar ifrån mig allt mitt mod mitt på soliga förmiddan! sade Maria Ekman ängsligt. Vem är ni egentligen?

— Jag kör lastbil som ni ser, hos Tärnumbolaget, men jag är gift också och har fem ungar, fast man bara är tretti år, vad säger ni om det! Jag måste vinna, det är klart! Det förstår ni själv. Kom innan han säljer slut. Folk köper ju som om dom trodde det var vinsten alltihop.

Maria suckade och log. Det här var besvärligt.

— Jag tänker inte spela bort min tur tillsammans med er, sade hon, men för att ni är så envis, så ska ni få en riktigt bra adress av mig! Ni vill ha tag i en som har otur, säger ni? Då ska ni gå till kapten Sjöström, som står där utanför banken med käppen hängande i en knapp på magen. En människa med värre otur kan ni inte träffa på. Så är det tur för er att spela tillsammans med en som har otur, då ska ni vända er till honom och det med största förtroende. Han har förlorat hustru och tre söner och när han skulle gifta om sig, såg han en syn och blev grubblande, så att det inte kunde bli något giftermål. Den enda han har kvar är en dotter, och hon har råkat ut för en olyckshändelse, så att hon ligger förlamad. Den mannen ska ni vända er till! Han ger er säkert tur!

— Är ni bekant med honom? frågade chauffören misstroget och sneglade bortåt bankhörnet.

— Det var mig han skulle ha gift om sig med, sade Maria öppenlydligt. Eftersom hela hennes kundkrets visste det, kunde gärna den här filuren veta det också.

— Det är kanske svårt att komma till tals med honom, undrade chauffören.

— Det kan jag hjälpa er med, sade Maria.

De gick över gatan och fortsatte ner mot hörnet. Chauffören höll blicken riktad på mannen med käppen.

— Jaa, sade han tveksamt innan de hann fram, det är möjligt, men inte alls säkert, att det är den rätte.

— Då har ni sannerligen anspråk på otur! Och så ville ni påstå att jag — att jag hade tillräckligt mycket otur!

Chauffören stannade ett par steg från kapten Sjöström och fortsatte att granska honom.

— Jo, att han är prövad och knäckt, det kan jag gott tro, delgav han Maria med varsam röst. Men det är något över ansiktet, ser ni inte det, som gör att det verkar som om han stod och väntade på räddning? Han står och spejar.

— Det är väl efter er då! sade Maria och tyckte det kunde vara nog med gyckel nu. Hon gick fram till kapten Sjöström. — God dag, Gustaf! Det är en person här som vill tala med dig om en sak.

Kaptenen vände sig om och chauffören klev fram.

— God dag, hälsade han och lyfte på mössan, jo jag

söker en lottkompanjon, en som jag kan köpa lotter tillsammans med.

Kapten Sjöström hade tagit käppen i hand och såg nu på mannen i skinnjackan och på Maria Ekman och så på nytt på skinnjackan. En glimt av förvåning gav en smula liv åt hans bleka, stränga ansikte.

Chauffören såg förhoppningsfullt på honom.

— Om vi köper till exempel tre lotter tillsammans och så lämnar varandra namn och adress, så kan vi träffas och göra sällskap och gå och ta ut vinsten sedan!

Sjöström började röra på de stelnade läpparna.

— Så många kan jag inte köpa. Men en kanske.

Maria såg från den ene till den andre och skrattade. — Tänker du verkligen . . . ?

Kapten Sjöström brydde sig inte om henne.

— Jag har inte råd med mer än en, om vi också delar, sade han till chauffören.

— Ja, då köper vi en, svarade den andre, det kanske räcker!

Alla tre gick över gatan. Maria Ekman var före, kapten Sjöström kom sist. Chauffören gick som sambandskarl mellan dem.

— Jag ska köpa först, sade Maria när de kom upp på den andra trottoaren, så att ni inte tar bort vinsten för mig! Hon skyndade sig att öppna väskan och gick skrattande fram till den lilla blå kiosken.

Lottförsäljaren sträckte fram näven mot henne. Det stack ut fullt av små lottrullar bland fingrarna.

— Nehej, så där vill jag inte ha det! förklarade Maria högt och bestämt. Var så god och snurra på hjulet och tag upp en lott, den rätta, åt mig!

Gubben i kiosken smackade smått förtretad, men gjorde som kunden önskade.

När Maria hade betalat sin lott, steg chauffören och kapten Sjöström fram.

— Ja, ta en lott då, sade chauffören och nickade uppmuntrande.

— Ska jag? Nej, det är väl bäst att ni tar den, sade Sjöström förundrad över att någon kunde tilltro honom tur.

— Kapten ska ta lotten! höjde chauffören rösten. Annars blir det inte rätt.

— I Guds namn då, sade kaptenen och tog med darande hand en av de lotter som försäljaren höll i näven.

Maria Ekman stod kvar och såg på. Männens betalade lotten gemensamt. De erlade precis halva beloppet var.

Sedan blev det fråga om vilken som skulle förvara lotten. Chauffören erbjöd först Sjöström att få behålla den, men denne ville ovillkorligen att kompanjonen skulle ta hand om den, och då gjorde han det. De skulle ju ha varandras adresser, så det spelade ingen roll vem som hade lotten. De gick bort till lastbilen. Maria följde med.

— Ska ni inte rulla opp den och se efter om det är vinst eller nit? undrade hon. Så ska jag öppna min också.

— Ja, det vore kanske lika bra, sade chauffören. Är det bara en nit, så är det ju onödigt att kapten ska be-

höva vara orolig att jag försvinner! Han skrattade och tog på nytt fram lotten ur plånboken.

Kaptenen vände sig bort för att slippa se besvikelsen bryta fram i den optimistiske mannens ansikte.

Chauffören drog oförskräckt ut det hoprullade papperet.

— Jo, det är vinst, sade han lugnt och självklart. Nu ska vi se på fröken Ekmans.

Maria tog upp sin lott ur väskan och började rulla upp den sakta och försiktigt, bara en liten bit i taget, nu började numret komma fram, nu gällde det om det var vinstnummer eller nitnummer, sakta, sakta. Nitnummer!

— Men det är dragning på nitarna också! sade hon. Om jag vinner högsta nitvinsten och ni bara får en av småvinsterna i den andra dragningen, vad säger ni då! För resten ska jag köpa en lott till. Och sen ska jag köpa två borta vid torget. Adjö med er!

— Jag tittar in i blomsterhandeln en dag! ropade chauffören och skrattade.

Maria vände sig i språnget. — Jaså, ni känner igen mig!

Chauffören nickade.

— Jag heter Ejnar Moholm, jag är nämligen därifrån, sade han sedan och räckte kapten Sjöström ett visitkort, där han skrivit både lottnumret och adressen. Får jag nu skriva upp kaptens adress bara, så är det klart sen.

— Det är Timgatan 3, 3 trappor, Gustaf Sjöström.

Chaufför Moholm antecknade och klev sedan raskt in i förarhytten på lastbilen. — Blir det en dålig vinst, så kan vi göra ett nytt försök, sade han. Men blir det en bra vinst, då skiljs vi. Man ska inte utmana ödet! Adjöken!

Han nickade och slog igen bildörren och fick i gång sin väldiga vagn, som rullade på dubbla däck.

Kapten Sjöström väntade och gick sedan över till andra sidan av gatan, men han stannade inte i bankhörnet, han fortsatte hemåt. Han kände sig en smula glad. Men han höll blicken riktad mot gatan. När skyn var så hög och blå som i dag, påminde den om havet, och det ville han inte bli påmind om.

En kväll en tid därefter ringde det på Sjöströms dörr 3 trappor upp i Timgatan 3. Kaptenen öppnade försiktigt och misstänksamt, men när han kände igen mannen utanför, släppte han genast dörren och drog sig tillbaka för att hans gäst skulle stiga in.

— Jag tänkte jag skulle gå upp och visa mig, så att kapten inte var orolig att jag inte skulle låta höra av mig mer, sade Ejnar Moholm i det han sträckte fram sin hand. Goddag, goddag, hur känns det?

— Tack, bra, jag kände inte igen er med detsamma, därför att ni inte var arbetsklädd sade Sjöström. Var så god och fortsätt in i rummet.

Ejnar hängde ifrån sig hatten, men behöll överrocken på. Han skulle strax gå. Hans egentliga ärende var att besöka en kamrat, som bodde ett par kvarter härifrån.

— Sitt ned, bad kaptenen.

Ejnar slog rocken åt sidan och satte sig på stolen närmast dörren. Han såg att gubben var dyster. Men det var ett trevligt rum. Gammaldags, men välordnat. Fullt av tavlor, men ingen med sjömotiv. Det fäste Ejnar sig vid, eftersom det var i ett sjömanshem. Det fanns inte en sak att se i rummet, som var ägnad att påminna om att det var en sjökaptens, som bodde där.

— Ja, nu ska det snart visa sig, vad vi får på våran lott, sade Ejnar. Vinsterna varierar, det kan bli någonting till fem kronors värde, men det kan lika gärna bli en förmögenhet, man vet aldrig.

— Mig gör det detsamma hur mycket det blir, sade Sjöström. Men det var roligt att det blev en vinstlott.

Han satt i gungstolen med de breda vita händerna på armstöden. Han var klädd i någon sorts rökrock med snörmakerier, ett plagg som sett bättre dagar. Hans hår var yvigt och vitt. Ejnar tyckte att ansiktet var mer levande i kväll än förra gången han såg honom. Då hade det sett ut som en underlig stelnad massa. Nu undrade han om kaptenen egentligen var så värst gammal.

De fortsatte att spekulera kring vinsten och Sjöström påverkades nog litet av Ejnars entusiasm, men han hade samtidigt andra tankar. När Ejnar reste sig, frågade kaptenen trevande:

— Jag skulle väl inte våga be er att gå in och hälsa på min dotter? Hon är lite bättre nu, så att hon sitter uppe. Det skulle vara ombyte för henne att få se en främmande människa en gång.

— Jovisst, svarade Ejnar utan att tveka, nog kan jag hälsa på henne alltid! Var är hon nånstans?

Sjöström visade honom vägen genom tamburen till det andra rummet. Han öppnade dörren, men han följde inte med in.

I soffan satt eller halvlåg en ung kvinna med en ljusgrön filt kring benen. Eftersom han inte var van att se annat än kortklippt hår, fäste Ejnar sig först vid hennes två flätor, som slingrade sig ned över den vita virkade koftan.

Han ropade Goddag! och gick raskt och muntert fram och räckte henne handen.

— Kapten ville jag skulle gå in och hälsa, förklarade han besöket. Vi har en lott tillsammans, kapten och jag.

— Jaså, var det ni, det, som fick så pass mycket liv i honom! sade Katrin leende. Hennes kinder var mycket tunna, den lilla kullriga pannan var sjukligt blek, men ögonen var livfulla och hennes mun var riktigt behaglig, när hon log, trots blekheten.

— Var han glad att det var en vinstlott? frågade Ejnar.

— Han sa att han har förlorat så mycket, så han kan inte vinna någonting som betyder något för honom, svarade kaptenens dotter. Men ni måste ha inverkat på honom i alla fall. Ingen annan skulle ha kunnat locka honom att vara med om att köpa en lott.

— Jag lockade honom inte, jag bara frågade honom!

— Ja, men ni ser så glad och hoppfull ut, det var väl det. Och fast det kanske låter lustigt, så tror jag det betydde en hel del att han hade köpt lotten själv. "Jag tog den själv — och så var det en vinst!" upprepade han flera gånger sedan han kommit hem. Vet ni hur han blev sådan han är? Det var sorger och motgångar som gjorde det. Det blev för mycket till sist. Först hade han det motigt och svårt på alla sätt innan han äntligen blev kapten, fattig som han från början var. Sedan dog mamma, och det var ett slag som varken han eller vi hade hämtat oss ifrån när min äldsta bror körde en bil mot en järnvägsövergång och dödades av tåget. Min andra bror omkom på sjön. Min yngsta bror dog i samma sjukdom som mamma.

— Och själv har ni råkat ut för en olyckshändelse? sade Ejnar, häpen över en sådan anhopning av olyckor.

— Jag råkade falla och skada ryggen, erkände Katrin med ett blekt leende, så att jag blev lam i benen, men det går nog bort, jag blir nog snart bra. Fast för pappa blev det ju för mycket efter allt det andra som hänt. Det verkade som förändringen kom plötsligt, men förstörelsen i hans inre hade naturligtvis börjat långt innan han fick den där synen, som blev så ödesdiger.

Ejnar kom ihåg att fröken Maria Ekman, som inte velat köpa lott tillsammans med honom, sagt att kaptenen haft en syn och blivit grubblande. Han frågade:

— En syn?

— Ja, han tyckte sig se ett djur i havet, som inte alls var något sjödjur, ett hemskt, väldigt, fantastiskt odjur. Det var en inbillning naturligtvis, som kom sig av att han var så hårt prövad. Han lämnade i alla fall ifrån sig befälet på båten och stängde in sig i en hytt och satt där tills båten kom till Åbo. Där gick han i land och tog en annan båt hem och har sedan dess aldrig varit på sjön.

— Jag tyckte han stod och liksom spejade efter något där nere i gathörnet? sade Einar.

— Han står där och spejar efter de olyckor han tror vara på väg, sade Katrin generad. Han tror att han är fördömd. Han tror att en förbannelse behärskar hela hans liv och att aldrig någonting kan gå väl för honom. Han går aldrig längre än ner till hörnet där banken är, och han går alltid på samma sida av gatan. Ni vet inte vilken stor händelse det var när ni fick honom att gå över gatan till kiosken där ni köpte lotten! Ni kanske inte tror det, men han har verkat litet mer hoppfull sedan han träffade er. Och nu har ju jag blivit en liten smula bättre också.

Ejnar tittade på klockan.

— Oj, sade han, nu måste jag allt göra mig iväg! Det var intressant att höra om eran far. Jag har faktiskt tänkt på honom. Hur har ni det för övrigt, är det någon som hjälper er?

— Församlingssystemen går hit och sköter mig. Det andra får pappa göra.

— Då ska jag be min fru att hon går hit och tittar till! Får jag det?

— Men inte kan hon det — ni har ju fem barn!

Ejnar skrattade. — Har fröken Ekman varit här?

— Ja, tänk, hon hade inte varit här på över ett år. Pappa trodde hon kom därför att hon sett vinstlotten, men vad kunde hon vänta sig för glädje av den!

— Jag har inte några fem barn, skrattade Ejnar. Det var bara skoj. Ett barn har vi, men det kan min fru ta med sig, när hon kommer hit, om ni inte har något emot det?

— Jag har inte sett ett barn på hela den här tiden, sade Katrin. Jag skulle bli så glad.

Fru Moholm kom dagen därpå. Och barnet hade hon med sig. Det var en pojke. Han hette Ejnar som sin pappa förstas, men han var rund och brunögd som sin mamma.

— Far sa att jag inte skulle låtsas om att tant var lam i bena, sade han åt Katrin så fort de blev ensamma och tittade nyfiket på den ljusgröna filten kring Katrins ben.

De ritade och läste sagor, men Lill-Ejnar kunde inte få de lama benen ur sina tankar. Katrin måste till sist erbjuda honom, att han skulle få se dem.

Lill-Ejnar blev mycket besviken då han såg att det var två vanliga ben, som dessutom liknade hans mammas.

Men han kom tillbaka ändå. Han var med varje gång Ingrid Moholm kom för att hjälpa kaptenen med sysslorna, och han höll helst till inne hos Katrin. En dag frågade han:

— Far sa att farbror vill inte ha något av vinsten, varför vill inte farbror ha det?

Katrin kunde inte besvara frågan. Men hon fundrade över saken även sedan hon blivit ensam. Kaptenen hade gått ut innan Ingrid Moholm och pojken blivit färdiga här för dagen. Hon misstänkte att han gått och hälsat på hos fröken Ekman i blomsterhan-

(Forts. å sid. 48.)

Mils-Magnus
Folcke:

JULOTTA

DEN VITA LILLA landskyrkan var fylld av folk, ty det var julotta. De första, ljusa tonvägorna från den gamla orgeln svallade ut under de låga valven —

Just då steg han in genom kyrkdörren, gick sakta mittgången fram och satte sig i en av de främsta bänkarna.

Många ögon följde honom och dröjde vid hans unga, öppna ansikte, dels därför att han var en främling, som ingen av de församlade någonsin förr hade sett, dels därför att han var en så ung och vacker människa.

Bara några få visste att han sedan ett par dagar gästade prästgården, att han var släkt med kyrkoherdens unga och av hela församlingen avhållna hustru och att han var konstnär. Lars Elofson och hans dotter, kyrkoherdens närmaste grannar, hade sett honom stå med sitt staffli borta vid de översnöade bikuporna i prästgårdens trädgård och måla av landskapet neremot älven och bortemot de höga, mörka skogsåsarna på andra sidan dalgången.

Det var särskilt två par ögon, som nu under julotta inte ville släppa honom. I bänken snett bakom honom satt fröken Gunvor på Linde gård. Hon satt där rak

och välkänd av alla, men hennes finskurna, lite stränga ansikte var ofta vänt mot det välformade manshuvudet med det tillbakastrukna, blonda håret, den raka näsan, den kraftiga men ändå känsliga munnen.

Vem är han? tänkte hon. Någon vackrare man har jag knappast sett. Gästar han någon här i trakten för någon längre tid så måste jag träffa honom.

På andra sidan mittgången var det ett par gråblå, blanka och troskyldiga ögon, som då och då i hemlighet sökte sig bort till bänken, där den främmande satt. Ingrid Thunberg var bonddotter och arbetade hemma på sin fars gård, som inte var bland de större och rikare i socknen, och hon var bara aderton år.

Vem kan han vara? tänkte hon. Så allvarlig han ser ut, och sådana goda ögon han har. Men nu får jag inte sitta och se på honom, nu måste jag höra på psalmsången och prästens ord.

När gudstjänsten var slut och folket tigande och eftertänksamt vandrat ut ur det ålderdomliga, vita templet tog den unge främlingen plats vid kyrkoherdens sida i prästgårdssläden, och hans blick fannade i det mörkblå dagningsljuset bygden mellan de mörka, vi-

... uppåt åsarna, där han i timmar kunde stå vid sitt staffli för att på duken fånga vinterdagarnas ...

lande höjderna som om den redan hade blivit förtrogen med dess mäktigt lugna skönhet.

Där fröken Gunvor satt bredvid modern i den blanklackerade herrgårdssläden med pälsklädd kusk och gnistrande fackla och slädnät över den ryktade hästryggen, såg hon med beslutsamt ansikte bort mot avtagsvägen till prästgården, där bjällror spelade och två bredaxlade gestalter tonade bort i halvmörkret.

Med skinnluvan nerdragen över sitt ljusa hårburr, händerna knäppta kring psalmboken och blicken riktad ut över dalsänkan, där älvens buktande band började blänka som flytande silver, vandrade Ingrid långsamt hemåt i vintermorgonens stillhet.

Gäst hos kyrkoherdens, tänkte hon. Honom får jag väl inte se mera.

På nyårsdagen var det stor middag på Linde gård, och kyrkoherden med hustru och dotter var också bland de inbjudna. Även deras gäst var med. Det hade fröken Gunvor stört om, så smidigt att föräldrarna inte gissade sig till hennes intresse för främlingen.

Efter den dagen råkades fröken Gunvor och Halvar Berg rätt ofta. Han blev en välkommen gäst på Linde gård. De båda nästan jämnåriga ungdomarna företog

långa slädfärder och skidturer utefter älven och inåt de milddjupa skogarna, och ibland hände det till och med att den bortskämda och eljest rätt otillgängliga herrgårdsfröken följde den unge konstnären på branta och svårframkomliga stigar uppåt åsarna, där han i timmar kunde stå vid sitt staffli för att på duken fånga vinterdagarnas klara, solgnistrande färger eller skymningarnas djupa molltoner.

Folket i byn och socknen började prata om deras samvaro.

— Det syns välan att han är fast, sade gummorna. Men där blir han inte ensam om var skåpet ska stå.

— Det råder nog inget tvivel om att hon är förälskad som en klockarkatt, sade de förnumstiga gubbarna. Men vi har inte hört patrons sista ord än.

Ibland såg Ingrid en skymt av främlingen, men aldrig på nära håll. Hon hade mycket att bestyra och kom inte långt från hemmets ägor.

Tänk vad han är lycklig som kan ge uttryck åt allt det vackra han ser, tänkte hon. Det är väl därför han har så goda ögon.

Så mötte hon honom en dag på vägen, och han stannade och hälsade och frågade henne hur han skulle gå för att komma genaste vägen upp på Vråckkläppen. Hon rodnade och pekade och försökte förklara, men då bad han henne följa med ett stycke, så han kom på rätt stråt. När de så kom förbi hennes fars gård och hon talade om att där bodde hon, då frågade han om han inte kunde få komma med in och se hur hon och hennes föräldrar hade det.

— Vi har det så smått och enkelt, sade hon lite brydd. Men vi reder oss, och vi är gudskelov krya och kan arbeta.

— En gammal stilig gård, det ser jag, sade han. Titta bara på härbret och på loftet där. Och en sån färg det är i dom där gamla timmerväggarna!

Han gick med henne in, han hälsade på modern, som var ensam hemma och stod där tunn och lite krokig men med vänliga gammalmorsögon i sitt rynkiga ansikte, han tittade på skåp och soffor och kistor och påpekade att allt detta gamla och ärvda skulle de givetvis aldrig göra sig av med. Sedan blev han bjuden på kaffe, och mitt emot sig vid fällbordet hade han Ingrid, och han tänkte: Något ljusare och barnsligt vackrare har jag aldrig sett och får jag väl aldrig se. Inte kan man glömma något sådant.

Till sist visade Ingrid honom vägen upp mot Vråckkläppen. Där stod han sedan ett par timmar i vintersolskenet och målade älvdalen mellan de tunga, mörka höjderna, men i hans hjärta sjöng en hög visa, om något blont och mjukt och välsignat ungt.

Efter den dagen gick han ofta vägen mot Vråckkläppen, och då vek han nästan alltid av och gick in i den gamla, låga gården och satt vid fällbordet och såg in i ett par blanka flickögon, som för var gång tycktes honom avslöja allt mer av livets varmaste och ljusaste skönhet.

Ibland träffade han också fröken Gunvor.

— Varför kommer du inte som förr? frågade hon och stod rak och stolt framför honom.

— Jag arbetar, svarade han. Och jag finner glädje i arbetet.

— Du träffar Ingrid från Vråkgården, sade hon hårt. Vad kan du ha för utbyte av den där bondflickan?

— Hon ökar min arbetsglädje.

— Och jag?

— Jag är dej och de dina stor tack skyldig för er vänlighet mot en främling, svarade han lugnt. Och du får förlåta mej om jag inte är som du har väntat.

Kort tid därefter reste han. När han på försommaren kom tillbaka var han ett namn att räkna med som konstnär. Han hade haft sin första utställning, och den offentliga kritiken hade varit ovanligt enig i sitt lovordande.

Nu satt han åter i Vråkgården. Bredvid honom satt Ingrid, och han tog hennes blonda huvud mellan sina händer och såg in i de troskyldiga ögonen och sade henne att i dem gömdes hela hans längtan.

Till midsommar blev de man och hustru i den vita lilla kyrkan, där hon första gången såg honom. Och de byggde ett eget litet hem strax ovanför hennes fars gård, just vid foten av Vråcklätten. År efter år gick. Två gånger blev Ingrid mor, och de älskade sina båda söner med all den kärlek, de hade givit varann och som åren endast hade förstorat.

Men det låg en skugga över deras liv. Det var fröken Gunvor på Linde gård.

Den stolta och självsäkra godsägardottern kunde aldrig för en dag glömma den skam, som drabbade henne, då hon blev åsidosatt för en obildad bonddotters skull. Hennes förakt och vrede sökte ständigt svepa sin kyla kring det nya hemmet vid Vråcklätten.

Då fadern dog blev hon den styrande på den stora gården. Nu kunde hon handla efter gottfinnande. Den hösten lät hon hugga ner all den skog, som växte på Linde gårds marker utefter slutningen av berget, så att hemmet där vid skogsbrynet kom att ligga som i utkanten av en kyrkogård av murknande stubbar och torrt ris.

Några år senare gifte hon sig med en förmögen medelålders lantjunkare, och paret bosatte sig på Linde gård. De ställde till med överdådiga och bullrande fester, som skvallret sysslade med i flera socknar. Under den mörkaste delen av året reste de utomlands, till kontinentens stora metropoler, där nöjet sitter i högsätet, men deras äktenskap var långt ifrån lyckligt, och något barn blev inte fött till Linde gård.

En senvinterkväll, när Ingrid var på hemväg från byn med sin yngsta pojke på sparkstöttingen mötte hon plötsligt i en vägkrök herrgårdssläden! I den satt fru Gunvor och höll tömmarna. Hennes man låg pussig och halvsovande tillbakalutad mot björnfällen. Det hade väl varit fest på någon av de stora gårdarna neråt älven, och Ingrid såg att också kvinnan, som körde, hade druckit för mycket.

Just då släden passerade Ingrid ven ett piskrapp genom luften. Hon släppte sparkstöttingen, slog hän-

terna för ansiktet och tumlade på knä vid dikeskanten. Bakom sig hörde hon ett hånskratt och ett hårt, förnedrande ord. Allt hade gått så hastigt att lillpojken inte fattade vad som hade hänt.

Piskrappet hade träffat snett över ansiktet. Hon blödde på ena kinden. Till sin man sade hon att hon kört en genväg genom skogen och törnat på en torr gren, som hon inte sett i skymningen.

Men det piskrappet glömde hon inte.

— — —

Det har gått många år, och nu är det åter Juldagsmorgon. Klockan är ännu inte fem, men Inga är redan färdigklädd och håller på att ordna för att gå till Julottan. Hon har nyss givit sin man kaffe på sängen. Han har legat sjuk ett par veckor och läkaren fruktade att det skulle bli lunginflammation, men nu är all fara över, och där han sitter lutad mot kuddarna ler han genom den öppna dörren mot hustrun inne i vardagsrummet, som är pyntat och fint för helgen med brinnande ljus i fönstren och på det stora långbordet.

— Vad det är tråkigt att jag inte kan gå med dej, säger han. Just i dag hade jag så gärna velat sitta

...han stannade och hälsade och frågade henne hur han skulle gå för att komma genaste vägen upp på Vråcklätten.

Sida vid sida går de mittgången fram...

bredvid dej där inne i vår vackra gamla kyrka och hållit din hand och tackat Gud för att jag kom till vår första julotta här för tjugo år sedan.

— Ja, tänk så längesen, säger hon stilla. Jag satt och såg på dej, så jag nästan glömde både psalm och predikan. Men det hoppas jag att vår Herre har förlåtit. Ja, jag ska tacka honom i dag för den Julmorgonen. För alla dessa år.

Hon går hastigt in i hans rum, fram till hans bädd.

— Bara hon inte är där, säger hon, och rösten får något av ångest i tonfallet. Jag vet ju hur hon hatar mej. Och att känna det där inne i Guds hus — ha det alldeles inpå sej — det är förfärligt.

— Tänk inte på det, säger han. Försök att få bort henne ur dina tankar. Egentligen är det ju synd om henne. Hon har haft det svårt. Är alldeles ensam nu. Hat hämnar sej alltid.

— Jag har försökt glömma, säger hon. Men det är så svårt. Det är så gränslöst svårt att verkligen glömma, förlåta —

— Men det går till sist.

Ingrid vänder sig häftigt om. Den sjuke sitter med vidöppna ögon och stirrar mot dörren.

Där står den, som sade de sista orden. Det är fru Gunvor på Linde gård. Rak och orörlig står hon där. Hennes hår är grått.

— För tjugo år sedan var vi i Julottan här i kyrkan, säger hon. Vi var där alla tre, och ingen av oss har glömt den Julmorgonen.

Hon tystnar, tiger en stund. Ingen i rummet säger något. Men så öppnar fru Gunvor åter de tunna, vackra läpparna.

— Ni båda fick det som ni ville, säger hon. Ni fick varann, ni blev lyckliga. Mitt liv blev inte vad jag en gång väntade, men dagarna går likafullt, och på tjugo långa år lär man sej ganska mycket. Ja, till sist lär man sej också förlåta.

Det blir åter tyst. Sakta tar Ingrid en av stolarna och går fram till kvinnan i dörröppningen, men hon marker stolen åt sidan.

— Nej, jag ska gå nu, säger hon. Jag har släden väntande här utanför. Jag vet att — att ni haft det sjukt i huset, men jag ser att fru Ingrid tänker sej till Julottan. Det trodde jag och det är därför jag har kommit. Vill Ingrid sitta bredvid mej och följa med till kyrkan så skulle det göra mej en glädje. Jag ber inte, jag bara säger att det skulle göra mej en glädje.

— Det vill jag så gärna, svarar Ingrid, och hennes röst är knappast hörbar av rörelse.

— Kom då, så åker vi.

— Jag ska vara med er i tankarna, säger Halvar. Med er båda.

Så åker de två kvinnorna till Julottan. Sida vid sida går de mittgången fram och sätter sig i en av de främre bänkarna. Runt omkring riktas undrande ögon emot dem. Alla känner dem, alla vet vad de bägge ha genomgått. Kärleken vet de. Hatet vet de. Och nu vet de vilken av dessa kämpande makter, som till sist har segrat. Så som den en gång måste segra över oss alla.

Sida-Ingmar Folcke.

av Helmer Grundström

DET BERÄTTAS I julevangeliet att de herdar som var ute med sina hjordar hörde en underbar sång. Det var änglarna som uttryckte sin glädje över att en frälsare var född.

Denna änglasång har utvecklats till en jordisk tradition som man åtminstone här i landet har svårt att avstå från. En julhelg kan inte tänkas utan jultidningar och det är i dessa skalderna sjunger helgens lov. Hur länge de gjort det är svårt att säga. Men det finns inte många skalder som inte någon gång i sitt liv skrivit en juldikt. En artikel om julen i svensk dikt borde således bli en exposé av den svenska dikten genom tiderna. Det låter sig dock inte göra. Det urval som här föreligger är alltför bristfälligt. Men det beror på utrymmet; stoff och material finns annars i överflöd.

Om vi börjar med psalmerna finns det rätt många att välja på. Där finns de medeltida "Det är en ros utsprungen" och "Ett barn är fött på denna dag"; den mest kända är dock den som varje år inleder julottan:

Var hälsad sköna morgonstund,
som av profeters helga mund
är oss bebådad vorden!

Du stora dag, du sälla dag
på vilken himlens välbehag
ännu besöker jorden.

Unga
sjunga
med de gamla;
sig församla
jordens böner
kring den störste av dess söner.

Lika känd är den vackra "O, du saliga, o, du heliga". Den är dock inte någon ursprunglig svensk psalm utan har översatts från sicilianskan. De flesta julpsalmer är för övrigt bearbetningar, översättningar och påverkningar. För att inte komma för långt på sidan om ämnet är det därför säkrast att i fortsättningen uppehålla sig vid juldikter skrivna av svenska skalder.

Längre tillbaka än till 1800-talet behöver vi inte gå. De dikter som skrevs i början av detta sekel förefaller

"Jultankar i Rom".

nu vaga och konturlösa. Vackra tankar och stämningar finns dock. En skånsk skaldinna, Anna Andersson, skrev en dikt, "Julottan", där hon i en strof ger en god genrebild från en sydsvensk landsbygd:

Man vaknar i slott och i koja.
Ljus tindrar i torp och i by.
Af vandrare kyrkvägen vimlar.
Fast morgonen knappt börjar gry.

En liknande målning ger Gustaf Henrik Melin. Han föddes 1803 i Revolax men slutade som kyrkoherde och prost i Norra Wram och Bjuv i Skåne. Denne präst skrev en dikt "Ett kapell vid Enare strand" där han med kuslig bildanhopning ger snön, mörkret, fattigdomen och ensamheten; från julottan i kapellet har han fångat denna bild:

Då drivorna lågo som rörliga fjell,
Skyhöga, på insjöns stelnade vatten,
Besöktes den ödsliga öknens kapell
Af strändernas folk i vinternatten
Då fylldes kronan med brinnande ljus,
Som göto sitt sken genom fönstrens skifvor,
Och kyrkan lyste kring nejdens drivvor,
En himlens fyrbåk bland jordens grus.

1800-talsskalden Johan Nybom uttrycker i "Sång på julafton" sin ensamhet och isolering. Julen gör honom dock mild och han slutar med dessa ord:

Du älskliga stjärna, som lyser i kväll
de troende herdar i Betlehems tjäll,
lys äfven Guds frid i min boning!
Och när jag ej mera min harpa kan slå,
din glans på de somnade strängarna då
förklara, att jag fått försoning!

En av de mest klassiska juldikterna är Carl Snoilskys "Jultankar i Rom". Han berättar hur han sitter och njuter söderns värme. Då faller hans blick på en tidning, han erinrar sig att det är julafton och med ens väller tankarna och känslorna fram. Ur den långa dikten kan dessa strofer vittna om hur han kände det:

Mitt land, mitt land, hur mår mitt land med marken vit av snön,
med julefrid och juleljus och bjällerklång på sjön?
Jag har ej hem, jag har ej härd, jag har ej eget bo.
Männ någon ännu minns mig där? Mitt hjärta viskar: jo.

Gud signe dig, mitt eget land, och lyse över dig
all fridens klarhet; sedan må allting bli mörkt för mig!
Må kornet spira under snö, där det i mull är satt,
och må det växa mycket bröd i Sveas norrskensnatt!

Alla dessa dikter är med ett och annat undantag vaga i karaktär och utformning. Först med Gustaf Fröding kommer tidsandan och det sociala motivet med. I hans "Efterskörd I" har medtagits inte mindre än fyra juldikter. Det är "Midvinterfest", "Det är kallt", "Romas herradömen" och "Jultankar". Det är framförallt den förstnämnda som intresserar och som än i dag har behållit sin aktualitet. Han skildrar i denna hur i den gamla tiden ätt reser sig mot ätt, folk mot folk, granne mot granne. Denna strof skulle kunna vara skriven i dag:

Vid gränsen brottas folken emot folken,
de mjälla drivorna av blodregn stänkas,
mot svärdet gnisslar svärd och dolk mot dolken
och byar brinna, unga kvinnor kränkas.

Den i flera partier storslagna dikten slutar med en viss hoppfull förtröstan:

Än flaxa över världen hatets vingar
och för dess flykt är vinden ännu förlig
och varje bud som iltågsposten bringar
förkunnar människornas bittra örlig.

Men kärleken har inte släckts av striden —
ännu en gnista under askan glimmar
och än har icke glöden släckts av tiden —
han lever upp ibland för några timmar.

Denna dikt som innerst är pessimistisk och desillusionerad skrevs 1888.

Från detta sekel kan också erinras om Viktor Rydbergs ståtliga och sällsamt sköna "Betlehems Stjärna". Redan upptakten ger oss det rika orgelackordet:

Gläns över sjö och strand,
stjärna ur fjärran,
du som i Österland
tändes av Herran!
Stjärnan från Betlehem
leder ej bort, men hem.
Barnen och herdarna
följa dig gärna,
Strålände stjärna!

Att de vuxna inte alltid följt fridsbudskapets lysande stjärna fick vi bittert erfara under både de förra och senare stora världskrigen. Folk har rest sig mot folk, ätt mot ätt. Dessa fruktansvärda tragedier har givetvis inspirerat diktarna till sorgesånger och utlöst deras ångestkval. Från förra världskriget härstammar Tor Hedbergs "En julsång". Han berättar där om den lilla som ligger och jollrar utan att ha en aning om det fruktansvärda som sker. Han tar en tidning och ser bara nöd, elände, krig och brand. Han uttrycker vad han känner inför detta som sker men han erinrar sig också vad han är skyldig barnen. Dessa bör skyddas:

Men säg det ej åt dessa små
som äro än vårt hopp,
som nu för julens under stå
och se i granen opp.
Låt stjärnan lysa, klar och ren,
häng gåvor upp på varje gren,
tänd ljusens lågor, en för en!
Är stundens verklighet vårt liv
så ge dem lögnen — giv!

1917, ett av förra världskrigets mörkaste år, skrev också Karlfeldt sin skakande dikt "Svart jul":

Tänd intet ljus i denna svarta kväll,
då rymden själv är som ett skjutet spjäll
och ingen Mikael med draget svärd
vill klyva skyn för hjärtats himmelsfärd.
Tänk ingen psalmsång, tung av tröst och tro,
i högre kor, *in dulci jubilo*.
"Mörkt och förbi"
är denna jultids dova melodi.

En ovis jungfru lik, har världen spillt
sin lampas olja, vecken ryker vildt,
brudgummen dröjer, ingen klockas sång
förkunnar furstars tåg och stjärnans gång.
I denna natt föds ingen gud på nytt,
och barnens ängladröm är grymt förbytt:
tills jul går ut,
svartalfer stå på vakt vid stugans knut.

Med möda håller fattig moder varm
den späde sonen vid sin klena barm,
och hennes juldröm är Marias nöd;
härberget ger ej rum, ej logen bröd.
Herodes knektar gå från port till port —
svep barnet in och hasta hädan fort!
Flykt och farväl
är julens ottesång, du trötta själ.

Men juldag gryr, nu skälva sky och lund,
och jorden vaknar ur sin smärtas blund,
och jorden vaknar till sin smärtas syn,
en tövind stryker hennes ögonbryn,
och tårar stänka från hans svala hand,
som viftar julfrid över skumma land —
nej, ett adjö
till mödrars söner som stå upp att dö.

I hur hög grad den idylliska julstämningen förrycktes under dessa fruktansvärda år framgår även av Bo Bergmans "Trolljul", som börjar:

Får det aldrig vara
jul som förr numera?
Bara trolljul. Bara
fasor som regera.

Efter det första världskriget kom kriserna och nöd-åren. Tröstlösheten och hemlösheten avspeglades hos skalderna. Det motivet finns i olika gripande variationer hos Victor Arendorff, Elis Höglund, Daniel Ryd-sjö, Axel Österberg, Emil Hagström och Sten Söderberg. Det har dock funnits och finns än andra strängar på julpoesins lyra än krig, hemlöshet och ironi. För många har julen varit de stora minnenas helg; till den gångna självförsörjningstiden återvänder också Karl Erik Forslund i sin svit "Lantlig jul". I denna svits tredje del fångar han en bild av den gamla epoken:

Julafton gryr. I röd och gyllne brand
står österhimlen över skogens rand.
En stockeld stor i brasusspisen sprakar.
Allt vilar ännu, allt är still i bidan.
Allt vardagsgrått och tungt är lagt åt sidan,
allt väntar helg. I tenn- och mässingsstakar
nystöpta talgljus bida tyst att tändas.

Alfred Vestlunds "liten domprost blid".

Till minnesjularna återvänder också Gustav Ullman:

O, barndomsjul, ditt sagosken,
som fyllde helt vårt sinne,
det är ej blott ett minne!
Dess lyckoglans var stark och ren
och djupt i hjärtat inne
den lyser natten, mörk och ren.

Ossian-Nilsson erinrar sig (1905) i "En juldikt" den första julkvällen med en kvinna han dyrkar. En kväll med oväder och storm. Mörkrets makter bultar på rutorna. Brasans sken mattas. Den gäst de bjudit har ej kunnat komma. Slutligen bryter de förtrollningen på följande sätt:

Då steg jag upp och såg kring dig
min vårdags, klara eter
och hörde stormen egga mig
som dånande trumpeter.

Och jul kom även till vårt hus,
och jultext vart ock läsen:
vi tände alla våra ljus
och sjöngo Marseljäsen.

Karl Johan Rådström gör upp med barndomens och hemmets minnesstunder i den vemodiga dikten "Vid julkvällsljusn":

Hur hastigt tiden kör. Var det i går
som julkvällsljusn varmt och immigt brunno
i fönstervrån där hemma hos min mor?
Kring granen lågo alla julpaketen,
sigillen lyste rött, och fantasin
förtalte underbara ting därinom.
En julsång sjöngs, i minnet hör jag än
hur far och mor i sången stämmor blanda,
och bröder, systrar och jag själv är med.

Den idyll som Anders Larsson Kilian ironiskt parodierar i sin dikt "Jultankar" får sitt kanske pregnanstaste uttryck i Alfred Vestlunds grönköpingsdikt "Mot Jul" i vilken han först skildrar hetsen och jäktet i varuhuset för att sedan försjunka i fridsamma meditationer:

Men när helgens afton randas
med sitt otium över lag,
ack, i trötthetskänslor blandas
ändock julandets behag.
Se, det snögar över taken
å staketet och bredvid!
Och å frusna fönsterhaken
pickar liten domprost blid.

Ja, så där skulle man kunna citera sida upp och sida ner. Men eftersom varje artikel bör ha ett slut får vi sätta stopp även här; Gabriel Jönssons utomordentligt vackra dikt "Poetens jultök" får bestå avrundningsvignetten:

Och ägde jag som fäderna en fästekvinna blond,
vars ögon spredo ömhet och förstånd,
då byggde jag ett vinterhus
där morgonen slår ut sitt ljus
och stjärnorna om kvällen gå sin rond.

Som husfar förde jag vid jul en rosig so till slakt
och brände mig det klaraste extrakt.
Jag lagrade mitt mörka mjöd
och skar mitt svarta, sura bröd
sen jag en bön vid bordet sagt.

I fiskesumpen vid min strand jag stack en präktig ål
till ett av julens långa gillesmål.
Den sista malörten jag bröt,
ty gömt i flaskan ligger fröt
när sorgen håller sabbat i ens bål.

Ja, ägde jag vid juletid en boplat och en brud
och barn, som tro på tomtar och på Gud,
då följde mina tankar dem
som drogo ned till Betlehem
på kejsar Augusti skattebud.

Men jag har bara tusen tunnland månsken i det blå,
vars skörd för sorgens skull jag glömt att slå.
Och vissen står min stjärneäng
där Vintergatan gör en sväng
— så fjärran ifrån krubban och dess strå.

Hemler Grundström

MED KONVALESCENTER PÅ SOCIALVÅRDSKURS

DET ÄR MYCKET en lungkonvallescent måste känna till, mycket han behöver lära sig. Dit hör tålmod och dit hör försakelse men dit hör också en mera ingående kunskap om vår svenska socialvård och de samhälleliga organ som ha hand om den samma. Det är nu nämligen en gång så, att det stora flertalet lungsjuka hör till de ekonomiskt mindre lyckligt lottade och därför i större eller mindre grad bli beroende av det allmännas hjälp för att klara sina materiella problem.

Nå, men det där med tålmod och försakelse, tänker ni, det är väl bara framkastat så där i största allmänhet. Å nej, visst inte. Just dessa två ting bli alltid problem, även för det fåtal konvallescenter som icke behöver ha några bekymmer för sin ekonomiska framtid. Tålmod behövs i allra högsta grad för att icke äventyra det goda vårdresultat, som i de flesta fall uppnås under sanatorievistelsen. Tålmod att vara försiktig med alla ansträngningar, tålmod att konsekvent gå tidigt till sängs och ta vara på alla möjligheter till vilostunder under dagen samt tålmod med alla tanklösa medmänniskor som i överdriven smittorädsla medvetet eller omedvetet göra livet surt för f. d. sanatoriepatienten.

Försakelsen behöver inte alls hänföras till det materiella, fast det tyvärr ofta rör sig även härom, utan kan likaväl gälla avståndet från saker och ting som man tidigare intresserat sig för och lärt sig uppskatta. Den teaterbitne måste försaka sitt nöje för det mesta ty det medför s. k. farligt nattsudd, den danslystne sin "hobby" av samma skäl och den som förut varit aktivt sport- och idrottsintresserad tvingas att så gott som alldeles försaka detta nöje såsom allt för ansträngande — åtminstone för avsevärd tid framåt. Men nöjet att se har man ju alltid kvar.

Men låtom oss se bort från dessa negativa ting och tänka på vad konvallescenten kan och bör lära sig. Vårt svenska socialväsende är ett oerhört omfattande kapitel och för lungkonvallescenten alldeles särskilt värt att studera. Den stora gemenskap som sanatoriepatienter och f. d. sanatoriepatienter utgöra har all anledning att ordentligt sätta sig in i vad hit hör men klart är att alla icke kunna lära sig allt.

De många konvallescentföreningar som tillhöra De Lungsjukas Riksförbund består av i de flesta fall en mycket heterogen samling människor, med olika intressen, olika utbildning och olika möjligheter, men som dock alla ha det gemensamt att de vilja hjälpas åt att arbeta för förbättring av villkor och förhållanden för alla kamrater som råkat ut för samma svåra sjukdom. Men för att kunna uträtta något i den vägen fordras kunskap om vilka arbetsuppgifter och möjligheter landets olika socialvårdande organ ha. Vet man inte det, ja då vet man heller icke vart man rätteligen bör vända sig för att ordna den eller den frågan för sig själv eller andra. Sådan kunskap kan naturligtvis förvärfvas på olika sätt, genom eget studium av hithörande ämnen och genom deltagande i kurser eller åhörandet av föreläsningar och föredrag.

I vetskap om hur pass svårt det är att skaffa sig dessa nyttiga lärdomar helt på egen hand, har De Lungsjukas Riksförbund sedan 1943 årligen ordnat en instruktionskurs i socialvårdsfrågor för sitt föreningsfolk vid förbundshögskolan å Bommersvik. Dit ha varje år samlats ett 40-tal medlemmar från landets alla hörn för att genom föreläsningar, demonstration och diskussion bibringas en så god insikt i olika socialvårdsämnen, som den knappa kurstiden av en vecka medgivit. Att man under åren 1943—1945 icke kunnat utsträcka kurserna längre tid har berott på kostnaderna. Nysslidna höst gjorde emellertid förbundet ett

1946 års Bommersviks-kurs samlad i skolsalen.

Musikstunder i sällskapsrummet hörde till de alltid återkommande kvällsnöjena.

krafttag och ordnade en tvåveckorskurs till vilken kallades de bästa av föregående kursers elever och vilken därför fick en mera avancerad karaktär, givetvis i syfte att låta deltagarna inhämta så mycket vetande att de skulle kunna vara sina föreningskamrater till god hjälp och samtidigt bli väl skickade att verka som ledare i de olika lokala organisationerna.

Det var ett mycket omfattande arbetsprogram deltagarna fick sig förelagt med icke mindre än nitton föreläsningar under de tretton arbetsdagarna och därtill övningar i praktiskt socialvårdsarbete samt föreläsningssämnenas bearbetning i smärre grupper eller cirklar. Det var faktiskt icke utan att man fruktade för att programmet skulle visa sig för hårt för eleverna — det var dock konvalescenter man hade att göra med — men dessa farhågor voro tydligen helt ogrundade. Det brinnande intresse deltagarna lade i dagen var icke att ta miste på, man riktigt tävlade om att tillgodogöra sig lärdomarna och säkert är att en instruktionskurs av detta slag har en mycket stor uppgift att fylla och vore värd ett stöd från det allmännas sida.

Men fastän arbetsprogrammet var hårt måste det ju ändå ges tid till förströelse och avkoppling. I regel slutade arbetsdagen klockan 18 och även om en del av kvällstimmarna gick åt till förandet av anteckningar och protokoll måste också nöjet ha sitt. Givetvis fanns det en särskild kommitté för den saken och den gjorde sitt fruktansvärda bästa med musikaftnar, samkväm och t. o. m. filmföreläsningar ett par gånger. Det fanns kursdeltagare som påstod att nöjeskommittén var värd sin vikt i guld, vilket man naturligtvis icke fick ta allt-

för bokstavligt isynnerhet som det skulle gått åt ganska mycket av den dyrbara metallen för att väga upp en del av kommittéledamöterna. I varje fall förstod sig nöjesledarna på att locka fram mer eller mindre slumrande, roliga anlag hos varandra och kamraterna, där blev "oförberedda talares klubb", frågesport och musik av diverse slag från pianokonsorter till ungersk rapsodi för mandolin och luta.

Om vi skulle ta en dag i raden och studera dess program från början till slut så finna vi (trots att vi fick tag i fredagen den 13:e, det var i september) följande intressanta saker:

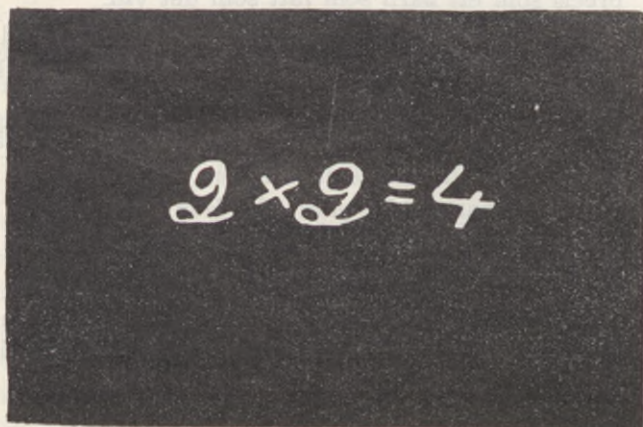
Kl. 7.30 revelj (en snäll och lindrig sådan i gong-gong-form), kl. 8.30 frukost, kl. 9.15—11.30 föreläsning av sekreteraren i kommittén för partiellt arbetsföra, Nils Ström, "Kring kommittéarbetet för de partiellt arbetsföra", kl. 11.30 lunch, kl. 13.00—15.00 föreläsning av chefen för arbetsberedningskontoret i Stockholm, inspektör Roland Eriksson, "Yrkesutbildning, omskolning, arbetsberedning", kl. 15.00 kaffe, kl. 15.30—17.30 diskussion och anteckningar i föreläsningssämnen, kl. 17.30 middag, kl. 20.00 kaffeförsäljning samt kl. 22.00 släckt och tyst.

Denna dag hade alltså kursdeltagarna två högingressanta föreläsningar att lyssna till och sedan ett par timmar på eftermiddagen för diskussion och anteckningar. Det var ju ämnen som direkt berörde de egna problemen, frågan om yrkesutbildning och omskolning är särskilt brännande för de lungsjuka genom att sjukdomen i regel drabbar ungdomarna och dels tvingar dem, som innan sjukdomsfallet hunnit skaffa sig ett yrke men ett tungt sådant, att utbilda sig på nytt eller omskola sig för ett lättare arbete. Det blev mycken diskussion och rikligt med anteckningar och flera av eleverna fortsatte med sina skrivelser även sedan midnatten var avklarad och frikvällen ett faktum.

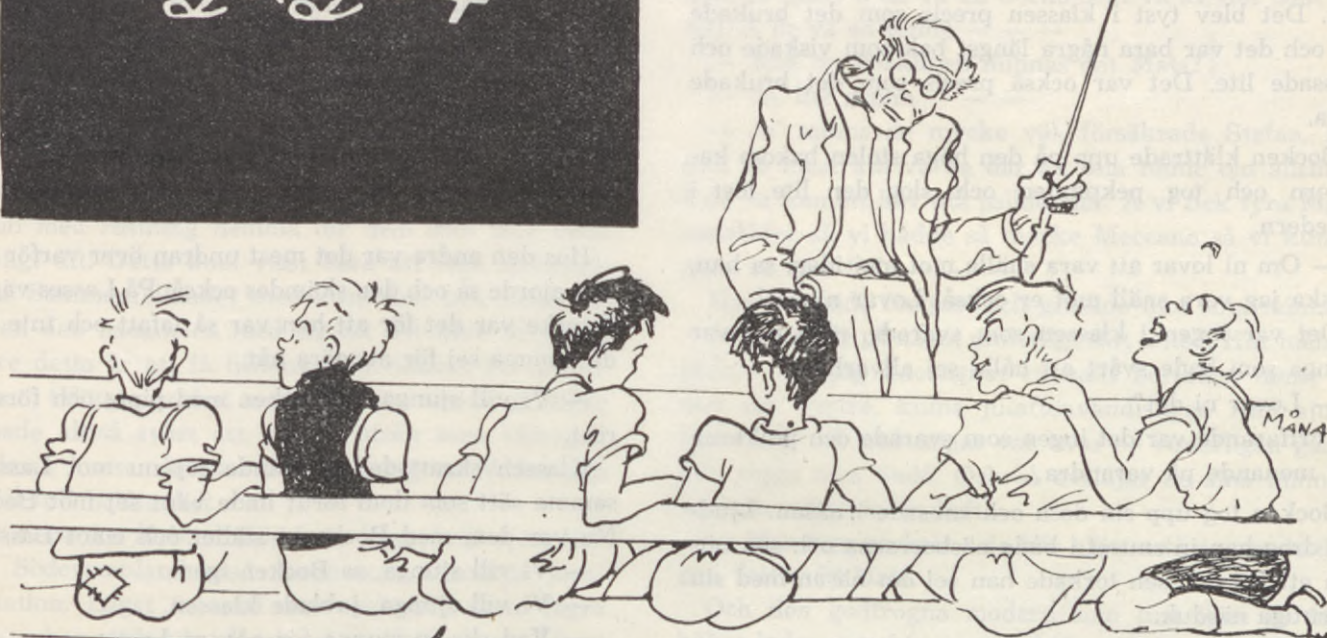
(Forts. å sid. 47)

Chefen för Arbetsberedningskontoret i Stockholm. Insp. Roland Eriksson, utreder en viktig fråga för tre kursdeltagare.

Lasse

pedagogik

ASSE LÄRARE var ett original kan man nog säga. I yngre dar hade han säkert varit en lärare av den vanliga typen på landet. Lite storväxt och kantig i sina halvsnygga kläder, men annars inte så olika de andra människorna i trakten.

Nu var han några och sextio år och mogen för pension, men det var inte så noga med det på den tiden och nu var han mindre än nånsin lik nån annan.

Han såg ganska lustig ut. Huvudet hängde tungt mellan de spetsiga och högt uppskjutande axlarna. Ögonen var blågrå och hade med åren blivit matta och han var mycket närsynt. Dom som satt längst bak i salen kunde nästan göra vad som helst utan att han såg det. Ja, naturligtvis bara när han inte hade glasögonen på.

Han snusade kraftigt och han snusade i både näsa och mun. I munnen hade han bara ett par tänder kvar och han talade läspande och gubbigt. Snuset blandade sej med saliven och rann ut i mungiporna och han brukade torka bort det med avigsidan av handen. Näsan var stor och böjd och den var svampig och storporig och när han hade snusat i den brukade han alltid nysa kraftigt flera gånger och sen torka sej om den med en stor blårutig näsduk, som han hade i bakfickan.

Nästan alltid på lektionerna gick han upp och ner i klassrummet och då gick han alltid mellan samma bänkrader och Lasse hade många gånger slagit vad med sej själv, att han skulle byta och gå mellan ett par andra bänkrader, men det hade han aldrig gjort.

Han hade en gammal bonjourrock, som var blank och tunnsliten och lite grön vid ärmhålorna och i sömmarna. Den var så nött att stofferingen började sticka fram lite här och var och under den slitna rocken hade han en ljus väst. Det verkade som om den från början hade varit gul, men den hade fått en obestämd färg nånstans mellan vitt och gult och den var fläckad av kaffe och snus.

Så hade han alltid stjärkrage och svart fluga. Halsen hade mycket överflödigt skinn och försvann ner i stjärkragen och eftersom huvudet alltid var långt framskjutet och hängde tungt, som en mogen pumpa, mellan axlarna, liksom stöddes halsen mot kragen.

Han hade svart- och grårandiga och mycket smala byxor. Dom slutade alldeles ovanför dom spruckna och uttrampade skorna. Skorna var svarta.

Han kallades Bocken. Han liknade en stångfärdig bock när han såg på barnen över sina glasögon.

Dom största pojkarna i klassen hade ingen respekt för Bocken. Han hade visat sej svag alltför många gån-

ger. Ibland när han kom på mornarna brukade han be barnen vara snäll mot honom, så skulle han vara snäll mot dom.

Dom dagarna blev alltid dom värsta för Bocken. Dom dagarna blev det kaos i klassen.

En morron, det var samma år Lasse gick sista året i skolan kom Bocken in i klassrummet precis som vanligt. Det blev tyst i klassen precis som det brukade bli och det var bara några längst bak som viskade och fnissade lite. Det var också precis som det brukade vara.

Bocken klättrade upp på den höga stolen bakom katedern och tog pekpinnen och slog den lite löst i katedern.

— Om ni lovar att vara snälla mot mej idag, sa han, så ska jag vara snäll mot er också. Lovar ni det?

Det var ingen i klassen som svarade, men det var många som hade svårt att hålla sej allvarliga.

— Lovar ni det?

Fortfarande var det ingen som svarade och pojkarna såg menande på varandra.

Bocken tog upp sin dosa och snusade i näsan. Ljudligt drog han in snuset i båda näsborrarna och sen nös han ett tag och sen torkade han sej om näsan med sin blårutiga näsduk.

— Nu ska vi läsa morronbön, sa han.

— Vi vill sjunga ropade några som satt längst bak.

— Nej, vi ska läsa morronbön nu.

— Vi vill sjunga, sa Lasse.

— Vi vill sjunga, ropade nästan hela klassen.

— Vi ska läsa morronbön.

— Nej, vi vill sjunga, sa Lasse som kände sej stärkt av att hela klassen var med honom.

— Vi vill sjunga, ropade klassen i korus.

Bocken reste sej och gick hotfullt mot klassen. Huvudet stack fram mer än vanligt. Det hängde tungt som en mogen pumpa. Pojkarna visste inte vad dom skulle göra och det var bara en, som satt längst bak, som fnissade lite.

— Nu ska vi läsa morronbön.

— Vi vill sjunga, sa Lasse.

Bocken kom hotfullt mot honom.

— Vi vill sjunga, ropade klassen.

— Ly'r ni Landgren eller mej?

— Landgren, sa Olsson som satt längst bak.

— Landgren, jublade klassen.

— Vi vill sjunga, sa Lasse.

Bocken såg handfallen ut, det hotfulla hade gått av honom och han vände för att gå tillbaks till katedern. Men så stannade han och vände sej mot klassen igen och det lyste triumf i hans matta ögon.

Han gick fram till Lasses bänk och tog ett kraftigt tag i Lasses skjortbröst och släpade fram honom till katedern och lyfte upp honom på den höga stolen.

— Då får Landgren vara lärare då, eftersom ni lyder honom och inte mej, sa Bocken.

Han gick och satte sej i Lasses bänk. Den var alldeles för liten åt honom och han hade svårt att få in

de långa benen i den. Sen satt han och såg nöjd ut, precis som ett barn som fått som det vill.

Lasse hade svårt för att finna sej tillrätta vid katedern. Det gick bra när han på mornarna brukade härma Bocken innan denne kom in i klassrummet, men nu tyckte han att det var enbart obehagligt. Han kände sej utpekad inför klassen och han kände att dom fordrade att han skulle göra nåt. Han skulle helst vilja sitta på sin egen bänk igen, men där satt Bocken och glodde illmarigt på honom.

Klassen klövs på nåt sätt. Inte så att den delade upp sej i två läger utan den osynliga gränsen gick inom varje elev. Det var förvåning och glädje hos en del. Mest förvåning.

Hos den andra var det mest undran över varför Bocken gjorde så och den skämdes också. På Lasses vägnar. Kanske var det för att han var så tafatt och inte kunde komma sej för att göra nåt.

— Vi vill sjunga, sa Bocken med pipig och förställd röst.

Klassen skrattade och vände sej nu mot Lasse på samma sätt som dom förut hade vänt sej mot Bocken. Nu var dom med Bocken i stället och emot Lasse.

— Vi vill sjunga, sa Bocken igen.

— Vi vill sjunga, jublade klassen.

— Vad ska vi sjunga för nåt, sa Lasse.

Han försökte anslå en käck ton. Han tyckte att det lyckades honom dåligt, men han fick åter klassen med sej.

— Vår Gud är oss en väldig borg, sa Olsson.

— Ska vi ta den?

— Ja, ja, skrek klassen.

— Då, tar vi den, då.

Vår Gud är oss en väldig borg,
han är vårt vapen trygga . . .

Sången kom ojämnt och falskt och plötsligt ropade Bocken:

— Ska du inte spela också?

Det blev alldeles tyst i klassen och Lasse kände sej åter lika tafatt och utpekad som innan dom hade börjat sjunga.

— Jojo, det är inte så lätt att vara lärare inte, sa Bocken triumferande.

Lasse kände sej dum, helst skulle han vilja försvinna. Han kunde ju inte spela orgel.

— Du kan inte klara det, du kan inte klara det, sa Bocken och reste sej från Lasses bänk.

Han gick fram till orgeln.

— Det är bäst att jag spelar som kan.

Han såg sin chans att vinna tillbaks sin förlorade auktoritet. Han satte sej vid orgeln och började spela. Lasse gick snopen tillbaks till sin bänk.

Vår Gud är oss en väldig borg,
han är vårt vapen trygga . . .

Sen var lugnet i det närmaste återställt och det blev ingen morronbön den dan.

Det var sista gången Bocken frågade eleverna om

Med konvalescenter ...

(Forts. fr. sid. 44)

Den kvällen var det annars hyggligt väder och de underbart vackra promenadvägarna utnyttjades flitigt. Om procenttalet kvinnliga kursdeltagare icke varit så lågt — drygt 20 endast — hade förmodligen nya vägar måst anlitas.

I ett fall blev det extra besvär genom tidpunkten för kursen. Denna pågick nämligen under tiden 7/9—21/9 och den 15 var ju valsöndag. Då blev det utnyttjande av alla tillåtna former av röstning förstås, där förekom valsedelsförsändelser, äkta-make-kuvert, personlig röstning med framvisande av röstlängdsutdrag och permission med röstning hemma för dem som icke hade för långt dit. Detta kom visst bara att röra stockholmarna. Sammanfallandet med kurstiden och valet hade även den nackdelen med sig att det blev betydligt svårare detta år att få tilltänkta föreläsare. En del av dem som tidigare brukat medverka äro aktiva politiker och hade alltså svårt att komma ifrån men välviljan mot dessa kurser är stor och småningom redde allt upp till full belåtenhet.

Bommersviks förbundshögskola ligger vid sjön Yngen i Södermanland med Järna som närmaste järnvägsstation. Läget är med det vackraste detta fagra landskap har att bjuda på och att uppskattningen härav hos naturälskarna i kursen var stor säger sig självt. Men det fanns flera trevligheter. Naturligtvis måste man försöka fiska, då sjön låg alldeles nedanför terrassen och därom var ju intet att säga. Men från att försöka fiska till att fånga något är stundom ett större steg än någon kan ana och den ende av alla de väldiga experterna som fick något, var en ung fru från södra Sverige som höll i ett spö för första gången. Hon hade nämligen den stora turen att dra upp en riktig hejare till abborre, vilken sedan anrättades till middag åt hela skolans lilla kattunge, som för att icke svälta ihjäl måste tilldelas extra ranson av köttbullar. Nästa år blir det nog så mycken fisk att det räcker att låta en stor katt svälta ihjäl.

Elevplatserna i förbundets Bommersviks-kurs hör nog till det mest eftersökta som existerar. Och detta förstå vi så väl.

Farman.

dom skulle vara snälla mot honom. Han vågade antagligen inte göra fler experiment med sin auktoritet. Det hade visat sej att den inte var så stor som han antagligen hade trott.

Den klassen var den sista under Bockens långa lärarbana, när Lasse på våren slutade skolan avgick Bocken med pension. Lasse brukade ofta se honom, när han tung och kantig och ganska böjd tog sina långa promenader.

Varje gång Lasse såg honom brukade han tänka på Vår Gud är oss en väldig borg, och på när han själva agerade lärare.

Julminne

(Forts. från sid. 10.)

va nästan som om man hadde fått tusen julklappar de åre'.

— De minns ja, de minns ja! skrek Mats förtjust. Ja minns att de va en kille som hadde fått ett tåg å så åkte ja cykel å de va en docka som va så stor som en tjej. Å de va en tomte — — —

— Kan du verkligen minnas det Mats?

— Ja, lite grann — — —

— Ja' minns de mycke väl, försäkrade Stefan. De som va mest kul va de där att alla rådde om alltihop å de va som ett hav utå julklappar. Å vi fick fyra Meccanolåder så vi hadde så mycke Meccano så vi kunne göra va som helst — — —

Han tystnade förtjust och grinade mot sina minnen.

Jag suckade på något underligt sätt lättad. Hur många gånger har jag inte ägnat en halft bortblåst tanke åt den där dystra, kulna julaftonvandringen från sjukhuset där två små ungar var kvar — visserligen glada och pigga men ändå. Och så avslöjar de sina minnen som de roligaste de haft.

— Mor lägg en kola i de här hjärtat få se om de duger, fnittrade Mats.

Och den godtrogna modern som just kom in från köket lade en kola i pappershjärtat.

Så var vi tillbaks från minnena som får allt blekare och mildare pastelltoner.

Eld.

Stefan kom in tuggande på en knäck.

VITA

Läkerol

(Bröst-Bonbons)

innehålla samma välgörande eteriska oljor som de världsberömda mörka Läkerol-Tabletterna.

Vita askar å 35 öre oms. o. varusk. inb.

Händerna (Forts. fr. sid. 18)

— Det går över, lilla Pierre, viskade hon. Allting går över här i världen — — —

— — — —
Klockan sex på morgonen skulle exekutionen äga rum.

Några minuter över fem, i själva den septembergrå gryningen, började det bli svart av nyfikna utanför fängelsets gallergrindar. Det var pöbeln, som strömmade dit för att få mätta sina lystna ögon. Mest äldre kvinnor i svarta hucklen men också män i alla åldrar. En krympling på kryckor. Några unga flickor. Två små barn, som lekte med en docka utan huvud.

Krymplingen pekade på den och flinade rått.

— Så går det strax med honom också! Knips! Sen har han ingenting, där skallen brukar sitta!

Vaktkonstapeln innanför grinden skrek åt honom att hålla tyst. Långa borta skällde en hund. Två vita duvor svävade ljudlöst fram över det svarta fängelse-taket.

En kvart i sex fördes den dödsdömde ut på gården. Han släpade sig framåt i sömnen, blek och frånvarande. På hans vänstra sida gick fängelsedirektören, en lång, smärt man i svart kavajkostym. På hans högra vandrade prästen, välfödd, flintskallig. Han fingrade oavbrutet på sitt radband medan han mumlade tröstens ord till den olycklige. Bakom dem följde läkaren med brun läderväska i handen och en hel liten stab av funktionärer.

Långsamt skred processionen fram mot giljotinen, där en vit trälåda för kroppen redan väntade och bödeln sakkunnigt men nästan litet otåligt tog en sista översyn av mekanismen.

Packet utanför grindarna började vråla av förtjusning.

— Tyst! röt vakten.

I samma ögonblick kom en liten spenslig kvinna springande över gården. Hon rusade rakt fram mot direktören och sade med låg men bestämd röst:

— Jag är hans mor. Det är jag, som ska gå bredvid honom!

Han gav henne en snabb, förvånad blick.

— Men bästa madame, svarade han lugnt. Det är emot reglementet. Det är inte tillåtet!

Den lilla damen sköt honom åt sidan.

— Jag bryr mig inte om reglementet. Jag måste få hålla honom i handen. Förstår ni inte det? Det är ju sista gången.

Då hände något, som fullkomligt stred mot reglementet och som aldrig inträffat i fängelsets historia. Direktören böjde helt mänskligt, nästan vördnadsfullt på huvudet och lämnade plats åt kvinnan medan gruppen långsamt fortsatte mot giljotinen. Direktören gick på hennes vänstra sida.

Hon grep sin sons hand och tryckte den så varmt och fast som aldrig förr. Han måste ju känna, vad han

Tombola (Forts. fr. sid 34)

deln. Katrin hade hört att chaufför Moholm och hennes far vunnit obligationer men att den ene av sagt sig sin del av vinsten, hade hon intet vetat. De hade inte så gott om det, så att de inte skulle haft nytta av den extra inkomsten. Hon skulle fråga honom, när han kom tillbaka. Man behövde inte vara så rädd för att oro honom längre. Det var som om hans självförtroende hade återuppväckts tack vare den här historien med vinstlotten.

När Sjöström kom hem gick han genast in till Katrin. Eftersom det blivit skumt tänkte han innan han flyttade undan brickan på hennes bord och drog fram en stol och slog sig ned. Det var något överraskande friskt över honom i dag. Kinderna var en smula röda och blicken, som varit så avtrubbad och matt, hade fått spets igen, glittrande udd.

— Jag har varit vid hamnen, sade han och gned händerna.

— Vid hamnen?! upprepade Katrin och dämpade sin röst så att det lät som en skygg viskning.

— Jag kände att sjön lockar mig igen, sade Sjöström. Katrin vågade inte visa någon förvåning.

— Jag är inte för gammal för att kunna gå ut igen, sade kaptenen.

Katrin blev tankfull. Så litet — en smula tur vid ett lottköp! — hade det behövts för att tillförsikten skulle återkomma, och ändå hade det dröjt så länge. Hon funderade inte längre på att fråga varför han inte ville dela vinsten med den glade chauffören.

Cyano Botwid

alltjämt betydde för henne. Nu om någonsin — i den allra svåraste stunden i hans liv. Hon höll den lika fast och varmt när fängelsedirektören ännu en gång läste upp domen och reglementsens tillfrågade fången, om han önskade få en sista önskan uppfylld.

Men han bara skakade på huvudet. Han stod där så likgiltig som om ingenting i världen mer betydde något utom detta enda — hans mors lilla smala men förunderligt starka hand, som skänkte honom mod och kraft också till detta.

När kroppen surrats fast med remmar och huvudet lagts till rätta under bilan, föll hon på knä bredvid honom.

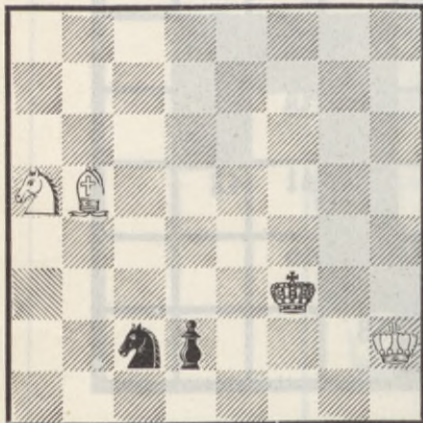
Prästen fingrade mekaniskt sitt radband medan han fortsatte att bedja. Men delinkventen hörde det inte. Han såg honom inte. Han såg bara sin mors mörka, kärleksfulla ögon, kände hennes varma hand i sin och hörde hennes ljusa, förtröstansfulla röst, som viskade:

— Var inte ängslig, lilla Pierre! Det går strax över — — —

JULPRISTÄVLING.

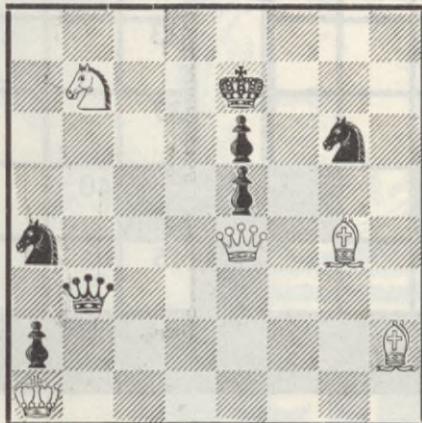
Vår traditionella julpristävling presenterar sig som vanligt med dragning åt det "ofullbordade". Ett antal pjäser nerkastade på brädan, till synes litet hur som helst, och utan en ordentlig underskrift om vad det hela skall gå ut på! Men principen bästa drag på bägge håll får naturligtvis inte släppas efter på, och därmed klarnar ställningarna och få sin speciella mening. Vit gör första draget i samtliga ställningar. Den först öppnade rätta lösningen erhåller 1:a pris o. s. v. I priser utdelas kr. 25:—, 15:—, 10:— samt två bokpriser. Lösningar sändas till Status senast den 15 januari 1947. Skriv "Schack" på kuvertet. Pristagarnas namn meddelas i februari numret.

1.

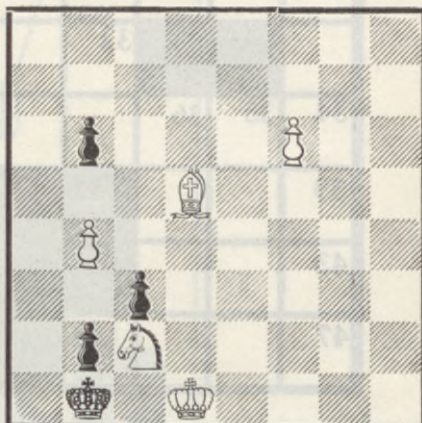
Är vit förlorad?

3.

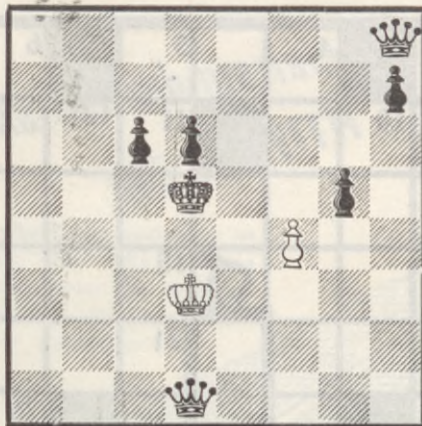
Vem vinner?

4.

Vit gör matt i hur många drag?

2.

Är vit förlorad?

Så slöt bödeln den elektriska kontakten. Kniven störtade som en hök ned över sitt byte.

— Hu'vet! skränade pöbeln utanför grindarna. Opp me' hu'vet!

Bödeln grep det i håret och höll upp det i luften. Det hörde till reglementet. Folket måste konstatera, att rättvisan haft sin gång och att den skyldige omsider fått sitt straff.

Så slängde ett par konstaplar huvudet och kroppen ned i lådan. Locket lades på. Bödeln torkade med en vit trasa omsorgsfullt av den blodiga bilan, och gruppen av funktionärer kring den blänkande maskinen började långsamt skingras.

Sist gick modern. Prästen följde henne framåt över fängelsegården. Han tummade fortfarande sitt radband och de fylliga läpparna rundades kring trösterika ord.

Hon hörde dem inte. Hon såg honom inte. Hon såg bara sina smala, starka händer, som hon långsamt öppnade. Så underligt, ofattbart tomma. Så meningslöst tomma — — —

Ove Ekelund

June-Munktell Marinmotor

för fiske-, frakt- o. passagerarfartyg

AKTIEBOLAGET
JÖNKÖPINGS MOTORFABRIK

Jönköping. Telegr.-adr.: Motor
Telefoner: 197, 897.

Rederiaktiebolaget

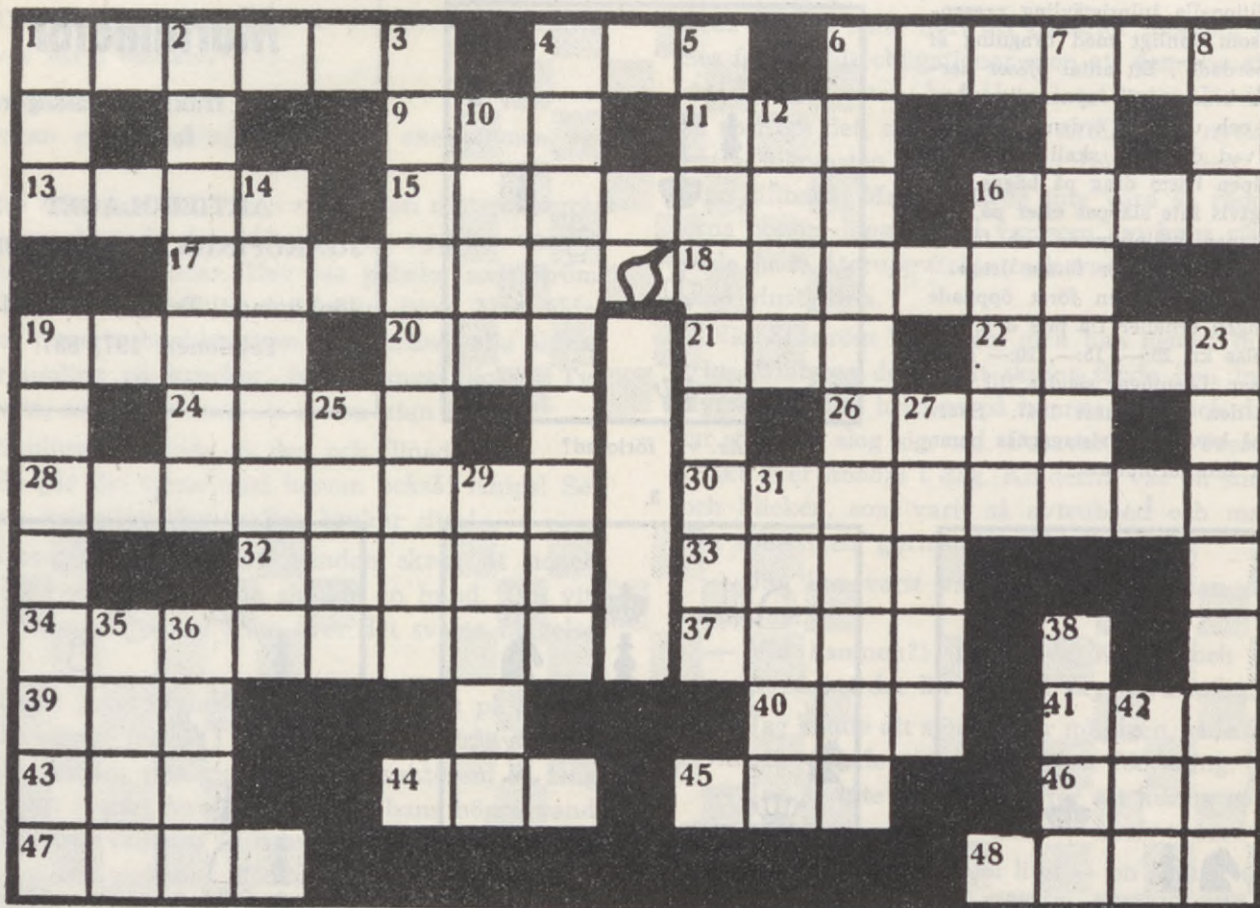
IRIS STOCKHOLM

Telegr. "Clasabra"

Tel. 11 71 00, 10 49 45

S/S "Rigel"	6450 d.w.
S/S "Lestris"	4300 "
S/S "Polaris"	3775 "
S/S "Jupiter"	3200 "
S/S "Sirius"	3100 "
S/S "Orion"	3000 "
S/S "Atair"	2990 "

JULKORSORD 1946

VÄGRÄTA ORD:

1. En enklare sorts räknemaskin. (6)
4. Doppa i grytan. (3)
6. Vilde som till 5/6 är gott gift. (6)
9. Är dopet en, ja även doppet. (3)
11. Makten i ljusastaken. (3)
13. Gör man krus av. (4)
15. Lyrrik vari ordet söt gärna förekommer. (7)
16. Skydd. (4)
17. Nöjer sig en störtjuv inte med. (6)
18. Gift och vill far se under helgen. (6)
19. Heliga tre konungar och Nu är det jul igen. (4)
20. Fick uppleva månet vinterblot. (3)
21. Det är ganska segt. (3)
22. Göra många från stan före dopparendan. (4)
24. Kyrkklockans klang i bergslagstrollets öron. (4)
26. Vill publiken. (4)
28. Motionerande inslag i julfirandet. (8)
30. "Ut med domarn!" om han inte är det. (8)
32. Något starkt som inte finns i landet. (5)
33. Ragnar Holmström har skildrat livet på däck och —. (4)
34. En hälsning till jungfrun. (8)
37. Brukar man se på ålderdomshem. (4)
39. Formation. (3)
40. Maskulin. (3)
41. Vad sägs om vidbränd gröt? (3)
43. Skulle gå i kvav på det vida hav. (3)

44. Hermelin. (3)
45. Pryder Moder Sveas "sällskap". (3)
46. Fattom våra glas: nu ska helan —. (3)
47. "Mattlöshet". (4)
48. Av — är du kommen, sa bonn till julbocken. (4)

LODRÄTA ORD:

1. En tradition på juldagen. (3)
2. Midvinterblot, vem påminner det om? (7)
3. Lindrigare sådan är av julmat vådan. (9)
4. Hon som fordom skapade ljuset. (9)
5. "Hej tomtegubbar, slå i glaset..." (9)
6. En klassisk julfirares förtjänst. (11)
7. Finare ord för ursinne. (7)
8. Har sin dag på nyåret. (3)
10. I hamn och badrum. (4)
12. Nämnes i dikten om Betlehemsstjärnan. (4)
14. Har Karin Ekelunds man bruk för. (7)
16. Tar pris utan vidare. (5)
19. GOD JUL! (8)
23. Har just aldrig präglat julfirandet i Norden. (8)
25. Du enkle rimmare på gröt, hos dig en — också flöt! (4)
27. Starkt vin, det må man då säga. (5)
29. Att tro allt ryckt. (5)
31. Kan en lapp komma bort i. (5)
35. Mitt i ljuset. (4)
36. Ostort. (4)

38. När juldagsmorgon glimmar. (4)
42. Kan vara proportionellt. Och har väldiga proportioner. (3)

LÖSNINGAR

till julkorsordet skola vara Status redaktion, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda före den 15 januari 1947.

Tre pris utdelas: 1:a pris 25 kr., 2:a pris 15 kr. och 3:e pris 10 kr.

Tävlingslösning skall insändas i kuvert märkt "Julkorsord 1946". Lösningar som insändas utan att detta villkor uppfyllts riskera att icke komma med i prisbedömningen. För portobesparing kunna dock flera tävlande från samma plats, sjukhus etc., sända in sina lösningar i ett gemensamt konvolut, som då märkes "Tävlingsbrev".

Lösning och pristagarnas namn meddelas i februarinumret.

Nr 12 1946

9:de årg.

Status

Riksorgan för Sveriges lungsjuka.

Utgives av De Lungsjukas
Riksförbund

Redaktör och ansvarig utgivare:
A. E. GILLBERG.
Tel. 41 39 99 och 44 40 40 (växel).
Postgiro 950011.

För säkerhet och precision
välj ZENITH

Zenith är ett schweiziskt kvalitetsur —
idealet för alla, som måste kunna
lita på sin klocka under alla förhållan-
den — i ur som skur. *Stötsäker —*
antimagnetisk — vattensäker.

Zenith

RADFRAGA EN STJARNURMAKARE

ÖVERKALIX MÖBELFABRIK

EDVIN ANDERSSON

Telefon 125 - 33

Tillverkar alla slags möbler av furu
och björk samt utländska träslag.
Köks-, butiks- och andra inredningar.

INFORDRA OFFERT.

Det finns hos

PUB

LUMA värmestrålare är en liten behändig värmealstrare, avsedd att användas, då värmebehandling visat sig lämplig. Förutom synligt ljus utsänder den till stor del infraröda värmestrålar. Strålar-na har ingen skadlig inverkan på ögonen, varför mörka glasögon ej behöver användas.

Effekt 150 watt. Vid rekv. v. g. uppgiv spänning.

PRIS KOMPLETT

36:50

LUMA VÄRMESTRÅLARE HOS **PUB**
Paul U. Bergströms AB.

ANTRA
kvalitetsmärke för
svenska läkemedel

